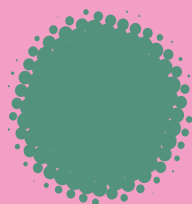

UDEN FOR NUMMER

44

TEMA OM MIDLERTIDIGHED

BØRN RISIKERER AT STRANDE
I DET SPECIALISEREDE BØRNE-
OG UNGEOMRÅDE

AT VÆRE UNG PÅ
MIDLERTIDIGT OPHOLD

DER ER FORSKEL PÅ FOLK,
OGSÅ NÅR DE ER SYGE

INDDRAGELSE AF ANBRAGTE
BØRN VED TILSYNSBESØG

SOCIALRÅDGIVERENS HÅNDTERING
AF HØJKONFLIKTSKILSMISSESAGER

BØRN RISIKERER AT STRANDE I DET
SPECIALISEREDE BØRNE- OG UNGEOMRÅDE
AF ANN-KARINA HENRIKSEN, LEKTOR
OG HELLE SCHJELLERUP NIELSEN, LEKTOR

4

AT VÆRE UNG PÅ MIDLERTIDIGT OPHOLD
- OM MIDLERTIDIGHEDENS SOCIALE KONSEKVENSER
AF METTE LIND KUSK, ADJUNKT
OG ANNA JESSEN, SOCIALRÅDGIVER

14

DER ER FORSKEL PÅ FOLK, OGSÅ NÅR DE ER SYGE
AF JENS EISTRUP, LEKTOR

26

INDDRAGELSE AF ANBRAGTE BØRN VED TILSYNSBESØG
AF ANETTE BRAABY VAN DEURS, ADJUNKT, JESPER
BUCHHOLDT GJØRUP, ADJUNKT, MATILDE
HØYBYE-MORTENSEN, DOCENT

40

SOCIALRÅDGIVERENS HÅNDTERING AF HØJKONFLIKT-
SKILSMISSESAGER PÅ BØRNE- OG FAMILIEOMRÅDET
AF JACOB MAGNUSSEN, KONSULENT, ANNEMETTE
MATTHIESSEN, LEKTOR, PIA MAJ HANSEN, RÅDGIVER
OG HEIDI SEJERSBØLL, RÅDGIVER

52

UDEN FOR NUMMER

nr. 44, 21. årgang, 2022

Løssalg: 60 kr.

Dansk Socialrådgiverforening

Toldbodgade 19B

1253 København K

Tel: 70 10 10 99

Mail:

ds@socialraadgiverne.dk

Redaktion:

Frank Cloyd Ebsen, freb@kp.dk

Matilde Høybye Mortensen, mahm@via.dk

Nicolai Paulsen, np@socialraadgiverne.dk

Christine Sarka, christinesarka@mail.dk

Lene Mosegaard Søbjerg, lmso@ucsyd.dk

Lars Uggerhøj, lug@socsci.aau.dk

Redaktionssekretær:

Mette Mørk, mettemork21@gmail.com

Layout:

Signe Ida Christiansen

Produktionsstyring:

Kommunikationsafdelingen, Dansk Socialrådgiverforening

Copyright:

Forfatterne

ISSN nr.:

1600-888X

Tryk: Stibo Tryk

Oplag: 20.571

KØBENHAVNS
PROFESSIONS
HØJSKOLE

Dansk Socialrådgiverforening

ABSALON
PROFESSIONS
HØJSKOLEN
ARSLØN

Erhvervsakademi og
Professionshøjskole

AALBØR
UNIVERSITET

UNIVERSITY COLLEGE
SYDDANMARK
UCSYD.DK

VIA
UNIVERSITY COLLEGE

Nr. 44

T

TEMA OM MIDLERTIDIGHED

Socialt arbejdet handler om at hjælpe mennesker, der har det svært. Det handler om at støtte en udvikling mod noget andet, forhåbentlig bedre. Den periode, hvor der er brug for hjælp, skal med andre ord gerne være midlertidig. Men selvom midlertidighed på den måde ofte er et vilkår i socialt arbejde, kan det være svært. Ikke at vide, hvor længe noget varer, eller hvad der kommer bagefter, kan skabe utryghed. Både for borgerne og for de professionelle. Temaet for Uden for nummer nr. 44 er midlertidighed – og de tre artikler undersøger begrebet fra tre forskellige perspektiver.

Den første artikel handler om børn og unge, der befinder sig på grænsen mellem normalområdet og specialområdet. Ved visitation til specialforanstaltninger er der ofte en implicit forventning om, at foranstaltningen er midlertidig, og at barnet/den unge kan komme ”tilbage” til normalområdet på et tidspunkt.

Anden artikel undersøger livsbetingelserne for uledsagede unge flygtninge på midlertidigt ophold. Midlertidigheden og kravene for at få permanent opholdstilladelse kan føles som et stort pres for den enkelte unge.

Den tredje temaartikel handler om borgere tilknyttet sygedagpengesystemet. I henhold til de nuværende regler er sygedagpenge en ydelse, der kan forlænges, hvis der er en afklaring af borgerens arbejds- og helbredstilstand. Mens undersøgelser og udredninger står på, er borgeren i en midlertidig position, hvor det afklares, om borgeren er værdig til en mere permanent ydelse.

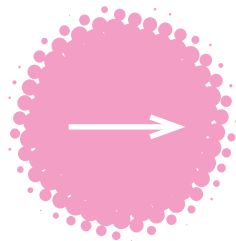
Der er desuden blevet plads til to artikler uden for nummer denne gang. Den ene artikel diskuterer, hvordan anbragte børn kan inddrages i tilsyn med opholdssteder, mens den anden artikel handler om socialrådgiveres råderum i højkonfliktskilsmissesager

God læselyst.

PEER REVIEWED

Børn risikerer at strandes i det specialiserede børne- og ungeområde

AF ANN-KARINA HENRIKSEN, LEKTOR
OG HELLE SCHJELLERUP NIELSEN, LEKTOR

Når børn og unge tilbydes foranstaltninger på det specialiserede socialområde, er der risiko for, at de stranded i dem. Artiklen trækker på empiri fra to kvalitative undersøgelser af socialfaglige beslutningsprocesser og viser, at på trods af intentioner om at sikre alle børn lige adgang til sundhed, trivsel og udvikling kommer mange børn og unge ikke tilbage til almenområdet. Artiklen peger på, hvordan socialfaglig refleksivitet kan bidrage til øget opmærksomhed på tilbageløb til almenområdet.

D

et fremgår af lov om social service

kapitel 11, at formålet med en bred vifte af forebyggende indsatser og foranstaltninger er, at børn og unge får lige adgang til sundhed, uddannelse, trivsel og selvstændig mestring af et voksenliv. Almenområdet rummer en række læringsarenaer, der er vigtige for børns trivsel og udvikling. Derfor diskuterer artiklen det manglende tilbageløb fra det specialiserede børne- og ungeområde ved at undersøge de problemforståelser, der legitimerer og fastholder en indsats. Analysen trækker på to kvalitative undersøgelser af socialfaglige beslutningsprocesser i forbindelse med henholdsvis visitering til dagbehandling (Nielsen & Ebsen 2020) og sikret anbringelse (Henriksen & Refsgaard 2020). De to specialindsatser, som undersøgelse omhandler, er meget forskelligartede foranstaltninger efter servicelovens § 52. Men de er interessante at sammenstille, idet de begge identificerer et mønster i forhold til manglende tilbageløb til almenområdet.

Det er særligt interessant, fordi der de seneste årtier har været markant fokus på øget rummelighed og inklusion i almenområdet. Samtidig ses en tendens til stadig mere forfinede former for kategorisering, diagnosticering, differentiering - og dermed også udskillelse fra almenområdet (Nielsen 2021). Et svensk studie peger på, at holdninger og værdier hos fagprofessionelle har betydning for deres vurdering af børns behov for specialindsats (Malmqvist 2016). Når de fagprofessionelle anvender kategoriserende problemforståelser,

medfører det typisk ekskluderende praksis fra almenområdet, mens relationelle problemforståelser i højere grad understøtter børns inklusion på forskellige sociale arenaer i almenområdet. Almenområdet rummer en række fællesskaber, der fordrer forskellige kompetencer, hvorved de udgør vigtige lærings- og udviklingsarenaer for børn og unge (Nielsen 2021). Adgang til almenområdet er derfor vigtigt, også for børn og unge med behov for specialiseret støtte, for at sikre læring og udvikling. De to foranstaltninger, som artiklen omhandler - dagbehandling og sikret anbringelse - repræsenterer begge lukkede miljøer med begrænset adgang til eller samarbejde med almenområdet.

Når børn og unge forlader almenområdet, dvs. almindelig folkeskole og fritidsaktiviteter, er der stor risiko for, at de ikke vender tilbage. En undersøgelse fra VIVE viser, at 68 procent af de børn, der anbringes, er anbragt til de fylder 18 år (Lausten et al. 2020). Børn og unge, der har været i dagbehandling eller anbragt uden for hjemmet, klarer sig uddannelsesmæssigt dårligere end andre unge, fx har kun få fuld fagrække ved folkeskolens afgangsprøve, og en stor del er ikke i gang med en uddannelse to-tre år efter endt grundskole (Lausten & Andreasen 2017; Lausten et al. 2020). Det manglende tilbageløb fra specialområdet rummer således en risiko for, at børn og unge trods massive indsatser ikke sikres lige adgang til uddannelse og selvstændig mestring af voksenliv.

De to undersøgelser, som artiklen trækker på, beskrives kort, hvorefter vi med afsæt i Karl Weick fremanalyserer tre meningsgivende fortællinger i undersøgelsen om sikret anbringelse. Analysen eksemplificerer, hvordan de tre fortællinger bidrager til at legitimere og opretholde sikret anbringelse. Herefter bruges undersøgelsen om dagbehandling til at perspektivere til en anden type foranstaltning for at vise, at der er ligheder i visitationsprocesser til specialforanstaltninger på trods af forskellige målgrupper. Afslutningsvis peger vi på, hvordan socialfaglig refleksivitet kan bidrage til øget opmærksomhed på tilbageløb til almenområdet.

HVAD ER VORES DATAGRUNDLAG?

Den ene undersøgelse belyser, hvordan der træffes beslutning om sikret anbringelse (Henriksen & Refsgaard 2020). Sikret anbringelse er den mest indgribende foranstaltning i serviceloven og anvendes, når det vurderes at være absolut nødvendigt for at sikre den unge eller gennemføre en pædagogisk observation jf. §63, stk. b, nr. 2. Idet der er tale om tvang, skal børne- og ungeudvalget træffe afgørelse efter indstilling fra forvaltningen. Undersøgelsens datagrundlag be-

står af interview med ni unge og deres sagsbehandlere samt sagsmateriale fra 28 unge, der i 2018 blev anbragt på en sikret institution enten for farlighed eller i pædagogisk observation. Der er i 2021 indhentet supplerende sagsakter på 22 af de unge for at belyse efterfølgende foranstaltninger. Sagsgengangen viser, at cirka halvdelen fastholdes i den indgribende ende af indsatsstrappen med gentagne anbringelser på sikret institution eller på delvis lukkede pladser (Henriksen 2021). Disse unge er langt fra at få adgang til et almindeligt ungdomsliv, mens der ved anbringelse på åben døgninstitution kan være tale om en gradvis proces, hvor tilbageløb forstås som et mix af adgang til almenområdet (fx skole og fritid) og specialområdet (boform).

Den anden undersøgelse handler om visitationsprocesser til dagbehandlingsområdet (Nielsen & Ebsen 2020). Dagbehandling er en foranstaltning efter serviceloven § 52 og folkeskoleloven § 20, stk.2., et kombineret skole- og dagbehandlingstilbud. Undersøgelsen inkluderer fire kommuner, og datagrundlaget består af 19 sager (8 ny-visiterede sager, 9 re-visitations-sager og 2 sager med afslag); observation af 8 visitationsmøder med 4 efterfølgende fokusgruppediskussioner samt interview med 2 ledere fra to dagbehandlingsskoler og 2 forældre til børn i dagbehandling. Børn og unge visiteres til dagbehandling ud fra kriterier om et tydeligt defineret behandlingsbehov jf. vurdering i PPV (typisk socioemotionelle vanskeligheder), samt at de ikke kan rummes i hverken folkeskoleklasser eller specialundervisningstilbud i almen-systemet. Hovedparten har haft skoleskift og/eller været i specialklasser eller specialskoler, ligesom en stor del ikke har gået i skole i en længerevarende periode inden visitation til dagbehandling. Dagbehandling er for alle børn og unge i skolealderen, dog viser undersøgelsen, at det typisk er de ældste skolebørn (13-17 år), som visiteres til dagbehandling. Stort set alle børn i undersøgelsen har flere psykiatriske diagnoser. Generelt er der kun få erfaringer med tilbageløb fra dagbehandling til enten folkeskole eller specialskole. I én kommune nævnes, at det er sket 2 gange på 7 år (til gengæld 2 gange med stor succes). Kommunerne efterlyser dog et kvalificeret fokus på arbejdet med tilbageløb til almenområdet.

HVORDAN TRÆFFES BESLUTNINGER?

Socialfaglige beslutninger udgør ofte en kæde af små og store beslutninger eksempelvis om at indhente viden, drøfte med kollegaer, sortering og vægtning af viden, der leder frem til en afgørelse. Børnesager kan være komplekse i form af utilstrækkelig viden, modsatrettede behov og en usikker fremskrivning af beskyttelses- og risikoforhold. Indenfor be-

ANN-KARINA HENRIKSEN

Lektor på Københavns Professionshøjskole, hvor hun underviser på socialrådgiveruddannelsen og forsker i udsatte og kriminalitetstruede børn og unge. Hun har udgivet en række artikler om vold blandt piger og sikret anbringelse. Har senest medforfattet bogen "Sidste udvej - om at anbringe og blive anbragt på sikret institution", 2020, Akademisk Forlag. ankh@kp.dk

HELLE SCHJELLERUP NIELSEN

Antropolog og lektor på Københavns Professionshøjskole. Har de seneste 20 år forsket på området børn og unge i udsatte livsomstændigheder, særligt på døgninstitutionsområdet, og med udvikling af kvalitative deltagerorienterede undersøgelsesmetoder. Seneste udgivelse: Fokusgrupper med børn og unge. Aktive forhandlere i eget hverdagsliv, I: Børn som deltagere i professionel praksis, Petersen og Kornerup (red.), 2021, Hans Reitzels Forlag. hesn@kp.dk

“De to specialindsatser, som undersøgelserne omhandler, er meget forskelligartede foranstaltninger efter servicelovens § 52. Men de er interessante at sammenstille, idet de begge identificerer et mønster i forhold til manglende tilbageløb til almenområdet”

slutningsteori er der forsket meget i, både hvordan beslutningsprocesser bør tilrettelægges for at optimere udfaldet, og hvordan kompleksitet og usikkerhed kan håndteres som et grundvilkår i det sociale arbejde. Indenfor denne sidste tradition har der været forsket i bias og heuristikker forstået som kognitive mønstre, der former måden, en sag undersøges og afgøres på. Det kan være bias, hvor viden indsamles selektivt for at bekræfte en bestemt forståelse af et problem. Det kan også være bias, hvor man gentager beslutninger fra lignende sager, stiller sig tilfreds med løsninger, der er ”gode nok”, eller at nye oplysninger i en sag vejer tungere og helt kan udviske tidligere oplysninger (Platt & Turney 2014). Der er ligeledes forsket i en række mellem menneskelige forhold, eksempelvis hvordan beslutninger taget i grupper har en tendens til meget hurtigt at nå til konsensus, uden at et tværprofessionelt potentiale udfoldes (Schröder et al. 2020; Nielsen & Ebsen 2020). Ligesom forskning viser, at beslutninger kan være taget på forhånd i ledelsesgruppen, eller at ledelsesmæssigt kendskab til en sag kan føre til hurtig beslutning, da den er overvejet inden mødet. I begge tilfælde er det udtryk for, at de respektive tværprofessionelle vurderingsfora reelt ikke inddrages, hvormed disse kan fremstå som pseudo-fora (Nielsen & Ebsen 2020).

Denne artikel trækker særligt på Karl Weicks arbejde om meningsgivende fortællinger, der legitimerer og bidrager til at fastholde en bestemt praksis eller beslutning. Ifølge Weick (2001) foregår de fleste organisatoriske handlinger af væsentlig betydning som kollektive handlinger. En sagsbehandler træffer eksempelvis en række beslutninger i et team, i forning med en leder og i overensstemmelse med en forvalt-

ningspraksis. Når en kollektiv handling, eksempelvis en beslutning om at anbringe et barn, har fundet sted, vil den føre til en kollektiv forpligtelse på beslutningen, hvilket skaber et behov for en fortolkning, der legitimerer og begrunder den kollektive handling. Den forpligtende fortolkning samler sig om en særlig forståelse af problemets karakter og løsning, som en slags harmonisering af forståelse. I dette perspektiv foregår meningsgivelse ikke fremadrettet som en rationel vurdering med efterfølgende handling. I stedet opbygges meningsgivelsen bagudrettet og får fremdrift og retning i overgangen fra kollektiv handling til kollektiv fortolkning (Hernes 2014). Weick fremhæver, at den forpligtende fortolkning låser problemforståelsen og reducerer muligheden for at handle anderledes fremadrettet. Særligt når der er tale om kritiske beslutninger, hvor højere beslutningsfora eller myndigheder er inddraget for at legitimere handlinger, frembringes en slags irreversibilitet i de meningsgivende processer. Kollektive handlinger medfører således forpligtende fortolkninger, der betyder, at når man én gang kollektivt har handlet på en bestemt måde, kan man ikke umiddelbart gå tilbage igen eller gå en anden vej næste gang. De meningsgivende fortællinger, der er fremanalyseret nedenfor, bidrager til at forklare, hvorfor en stor del af de børn og unge, der tilbydes foranstaltninger, aldrig kommer tilbage til almenområdet.

MENINGSGIVENDE FORTÆLLINGER LEGITIMERER OG FASTHOLDER

Med afsæt i Weicks forståelse af forpligtende fortolkninger undersøger vi, hvilke meningsgivende fortællinger der bidrager til at legitimere og fastholde en sikret anbringelse. Det

fremgår af serviceloven §63b, stk. 2, at sikret anbringelse kan have en varighed på op til tre måneder med mulighed for administrativ forlængelse og genbehandling. Der er tale om en midlertidig anbringelse, der jf. FNs børnekonvention artikel 37 bør være så kortvarig som mulig, idet der er tale om frihedsberøvelse. Den systematiske sagsgennemgang viser, at de unge i gennemsnit var anbragt i lidt mere end 4 måneder, og at 8 var anbragt i 6 måneder eller mere. Den opfølgende sagsgennemgang viser en tendens til, at de unge fastholdes i den indgribende ende af indsatsstrappen. Blandt de 22 sager, der er fulgt op på, har 9 af de unge haft gentagne og lange (6-12 måneder) anbringelser på sikret institution afbrudt af korte, delvis lukkede anbringelser. Blandt de øvrige anbringes 3 på delvis lukkede pladser, 7 kommer ud i åbne anbringelser, 2 overgår til voksenregi med efterværn, og 1 hjemgives (Henriksen 2021). Den midlertidige anbringelse på sikret institution trækker dels lange spor ind i specialområdet, dels placerer den i en årrække de unge langt fra almenområdet i form af skole- og fritidstilbud.

De meningsgivende fortællinger, der skabes om de unge, bidrager til at forklare det træge tilbageløb til almenområdet. En sikret anbringelse betragtes af de fleste sagsbehandlere som en særdeles indgribende foranstaltning, der er forbundet med ambivalens og en række socialfaglige dilemmaer. Baseret på interviews med sagsbehandlere og sagsmateriale (fra Henriksen & Refsgaard 2020) ser vi særligt tre typer af fortællinger, der på hver deres måde og i forening bidrager til at reducere kompleksitet og ambivalens, hvilket muliggør socialfaglig handling men også åbner for, at anbringelserne fastholdes og gentages. Vi har givet dem overskrifterne: At beskytte den unge, At beskytte de professionelle og At stå uden alternativer.

At beskytte den unge

De unge, der anbringes på sikret institution, karakteriseres ved en række udfordringer og adfærdsproblemer. Det kan være et massivt og eskalerende misbrug, kriminalitet med mistanke om bandetilknytning, gråzoneprostitution, mangelfuld skolegang og konfliktskabende adfærd enten i hjemmet eller på deres anbringelsessted, hvor de ofte stikker af i flere dage eller uger ad gangen. De unge beskrives som havende risikoadfærd og risikovillighed ud over det sædvanlige, og sagsbehandlerne bruger udtryk om de unge som ”helt ude af kontrol”, ”i en ekstrem og dybt bekymrende udvikling” eller ”en galopperende udvikling, der bare måtte stoppes”. Der er tale om adfærd, der gør dem farlige både for sig selv og for andre, hvilket begrundes anbringelsen på en sikret institution.

Behovet for beskyttelse opstår dels på grund af de unges ekstreme adfærd, men også fordi de ikke er modtagelige for anvisninger, eller holder de aftaler, de laver med sagsbehandler, forældre eller pædagoger på anbringelsessted. Deres problemadfærd koblet med manglende ansvarlighed gør dem farlige for sig selv. De unge beskrives som, at de mangler indsigt i alvoren af deres adfærd, misbrug eller sygdom eksempelvis ved, at de afviser at tage medicin eller modtage misbrugsbehandling. Nogle af de unge beskrives som, at de ikke kan tage vare på sig selv grundet lav IQ eller massive traumer, mens andre fremstilles i opposition til voksne, og at de ønsker at ”være herre i eget hus”. Den stigende autonomi, der sædvanligvis følger med overgangen fra barn til voksen, udgør således et risikoforhold for disse unge, idet de disponerer på en måde, der bringer både deres udvikling og sikkerhed i fare. Eksempelvis beskrives en ung pige, der har været udsat for et seksuelt overgreb, som at ”hun sætter sig selv i farlige situationer”. De unges manglende ansvarlighed reducerer muligheden for dialog og samarbejde om vilkår for en åben anbringelse. Herved bidrager fortællingen om de unges behov for beskyttelse til at begrunde, hvorfor andre mere lempelige foranstaltninger ikke er mulige.

Ved at fortælle de unge frem som ekstreme i flere henseender, legitimeres en række indgribende foranstaltninger. Beskrivelserne indgår i børnefaglige undersøgelser, handleplaner og indstillinger til børne- og ungeudvalg, og kan reaktiveres, når en mere lempelig anbringelse går skævt. Så kan der stå, at ”Sofie er igen tiltagende konfliktskabende og til fare for sig selv, som vi så før den sikrede anbringelse”. En del af de unge kommer kortvarigt ud i en åben anbringelse efterfulgt af delvis lukket eller genanbringelse på sikret institution. Fortællingerne om de unge som farlige legitimerer således en kæde af indgribende indsatser, der rummer risikoen for, at de unge i en årrække udgrænses fra almindelige ungefællesskaber.

At beskytte de professionelle

Den anden meningsgivende fortælling handler om at beskytte de professionelle omkring den unge. Det handler først og fremmest om de unges udadreagerende adfærd, hvor de kan være truende eller voldelige overfor personalet. En sagsbehandler (a) forklarer fravalget af åben anbringelse med; ”blandt andet tør jeg ikke, fordi de pædagoger, der skal være derude og arbejde med hende, de skal også have et værdigt liv”. Det er således ikke kun den unge, der skal tages hensyn til, men også pædagogernes tryk, trivsel og arbejdsvilkår. I de sager, hvor de unge bor hjemme, fremhæves ligeledes be-

hovet for at beskytte forældre eller hjemmeboende søskende mod de unges udadreagerende adfærd.

Sagsbehandlerne giver udtryk for, at de godt kan forstå både forældre og institutionsledere, når de ophæver en aftale, fordi de føler sig truet på egen og andres sikkerhed, eksempelvis personale, andre anbragte unge eller søskende, der bor hjemme. En sagsbehandler (b) forklarer det på følgende måde:

“Martin, som var en leder, han ringer til os og siger: Jeg har Christoffer hernede, han er fuldstændig vild. Hvad gør vi lige her? Og så drøfter man, hvad der er af løsningsforslag, og så er det Martins pligt at sige: Jeg kan ikke have ham her, for han er til fare for mig, mit personale og de andre unge. Og så går vi jo i dialog herinde sammen, vi har en visitation her i kommunen, med dem og med (vores) leder, hvad skal vi gøre.”

Sagsbehandleren anerkender, at det er institutionsforstanderens pligt at passe på sit personale og de andre anbragte unge. Sagsbehandlerens pligt ligger i at få den unge anbragt i nogle rammer, der har mulighed for at skærme den unge og gribe ind overfor farlig adfærd. De sikrede institutioner er det eneste sted, hvor døren er permanent aflåst, og personalet har øgede beføjelser til at håndtere unge med alvorlige adfærdsproblemer. Fortællingen om den unges farlighed og de professionelle krav på beskyttelse bidrager til at reducere kompleksitet og muliggøre en socialfaglig handling. Frihedsberøvelse er et alvorligt indgreb i en ungs liv, men kan legitimeres gennem fortællingen om at beskytte de professionelle, der også har et legitimt krav på et trygt arbejdsliv.

At stå uden alternativer

Den tredje meningsgivende fortælling handler om, at der i bund og grund ikke findes alternativer. Når de unge fortæles frem som farlige for sig selv og andre, bliver det begrænset hvilke institutionelle rammer, der kan håndtere de unge på forsvarlig vis. Ofte har de unge en række sagsakter, der cementerer denne fortælling. Jo mere bekymrende den unges adfærd beskrives, jo færre muligheder er der for en åben anbringelse. Som en sagsbehandler (c) forklarer:

“Vi kan jo sjældent trylle en anden åben (anbringelse) frem sådan her, når der har været et sammenbrud. Folk er jo ikke dumme, så de spørger ‘hvad er der sket med ham? Hvorfor skal han ud? Vi skal have nogle papirer og udskrivningsdato’, og så beskriver det første sted, at

“Når de unge fortæles frem som farlige for sig selv og andre, bliver det begrænset hvilke institutionelle rammer, der kan håndtere de unge på forsvarlig vis”

han er fuldstændig... [...] altså det er fuldstændig håbløst at finde et sted hen over formiddagen, ikke!”

Når en anbringelse bryder sammen på kort tid, står sagsbehandlerne ofte i en meget svær situation. Sagsbehandlerne er stort set enige om, at sikret anbringelse ikke er den ideelle løsning, men samtidig den eneste løsning i de aktuelle sager. En sagsbehandler (d) forklarer eksempelvis følgende om en pige med komplekse psykiatrinære problemstillinger:

“Hun har brug for et mere specialiseret tilbud med indblik i hendes problemstillinger. En sikret institution er mere generel, de har en bred målgruppe.”

Fortællingen om manglende alternativer kombineret med fortællingen om farlighed gør det muligt at sætte parentes om pigens behandlingsbehov og vælge en løsning, der er god nok, om end ikke optimal. Med den meningsgivende fortælling om at stå uden alternativer, bliver den sikrede anbringelse svar på en kompleksitet, der er svær at finde den rette løsning på. Både i de akutte situationer såvel som i de sager, der er eskaleret over tid, kan det være svært at finde alternativer til sikret anbringelse, fordi de unges komplekse problemstillinger placerer dem skævt i institutionslandskabet.

Nogle sagsbehandlere beskriver, at de har forsøgt at gå andre veje end sikret eller delvis lukket anbringelse. De har ønsket at få de unge anbragt et sted, hvor de kan udvikle en tæt og tillidsfuld relation til få voksne. En sagsbehandler (d) forklarer således:

“Vi er simpelthen nødt til at prøve noget andet. Og jeg ville faktisk ønske, at jeg kunne få en lidt trind bondekone fra Farsø med en anerkendende tilgang. Jeg har virkelig snakket med vores familiechef og sagt, ”Helt ærligt kunne vi ikke.. bla. bla. bla”. Og hun siger: ”Er du blevet fuldstændig blæst, kammerat?”, for alle i denne her kommune kender sagen. ”Den der? Ej, det tror jeg altså ikke”.

Forvaltningens kendskab til den unge står i vejen for sagsbehandlers ønske om at afprøve en anbringelse i pleje, formuleret som en 'trind bondekone i Farsø'. Efter den tredje sikrede anbringelse vurderes det imidlertid, at anbringelserne ikke har den ønskede effekt, hvorefter drengen hjemgives med støtte. Vejen retur til sikret anbringelse er dog kort, idet han genbringes på sikret institution cirka seks måneder senere.

BLOKERER FOR KREATIVE LØSNINGER

Vi har identificeret tre meningsgivende fortællinger, der legitimerer og begrundet sikret anbringelse som en løsning, der er 'god nok' i den givne, akutte situation, uden dog at være den optimale løsning. De meningsgivende fortællinger har to primære funktioner: dels at reducere kompleksitet for at muliggøre handling, dels at reducere krydspresset mellem det etisk rigtige og det praktisk mulige. Fortællingerne tilbyder en forståelse, der fjerner noget af den tvivl og ambivalens, der kan være forbundet med beslutningen om at frihedsberøve en ung. Samtidig cementeres en fortælling, der fastholder den restriktive anbringelse og åbner for gentagne anbringelser i delvis lukket og sikret regi.

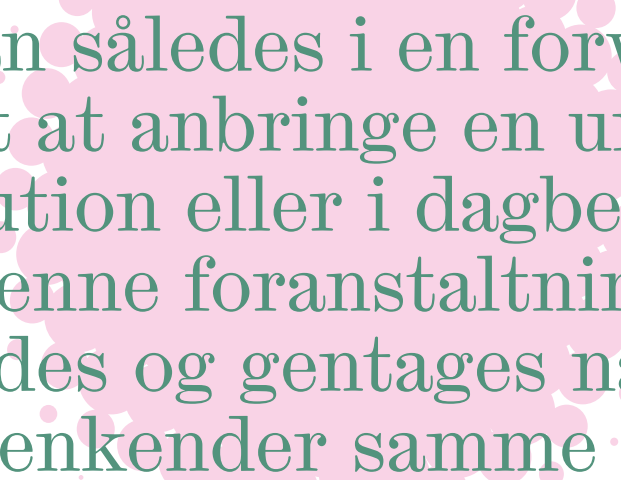
De meningsgivende fortællinger, der er identificeret ved beslutning om sikret anbringelse, har en række ligheder til undersøgelsen om beslutnings- og visitationsprocesser til dagbehandling. I dette afsnit vil vi fremhæve de mest centrale ligheder, og afslutningsvis peger vi på, hvordan praksis kan imødekomme udfordringer med manglende tilbageløb fra det specialiserede område.

Analysen viser, at der opstår en entydig problemforståelse med fokus på de unges farlighed, når de anbringes på sikret institution. I undersøgelsen om beslutnings- og visitations-

processer til dagbehandling ses en lignende entydig fortælling om de unges vanskeligheder og afvigelser fra det normale. I begge undersøgelser bidrager den entydige fortælling til at legitimere og fastholde en indsats i specialområdet. De beslutningsfora, der afgør visitation til dagbehandling, er tværfaglige og har potentialet til en helhedsorienteret forståelse af barnets ressourcer og vanskeligheder. I praksis er der imidlertid tale om et eksperthierarki med psykiatrien øverst og sagsbehandlere, skolelærere og pædagoger nederst. Ekspertierarkiet betyder, at den specialiserede og mere entydigt problemorienterede viden om barnet tillægges en særlig værdi i beslutningsprocessen, mens dem, der er tættest på og har hverdags erfaringer med børnene, vurderes at have mindre gyldig eller relevant viden om barnet. Trods faglige ambitioner om at komme tættere på børnenes og de unges kontekstuelle livsverdener, træffes beslutninger således ud fra en mere entydigt problemorienteret fortælling.

Den entydige fortælling risikerer at blokere for kreative løsninger, hvor tilbud på almenområdet kunne kombineres med tilbud på specialområdet. I undersøgelsen om visitation til dagbehandling giver særligt professionelle fra almenområdet udtryk for, at de ikke føler sig hørt endsige inddraget, når der træffes beslutning om visitation til det specialiserede område. De efterlyser både samarbejde og inddragelse tidligere i forløbet (Nielsen & Ebsen 2020). Der kunne dyrkes en kultur af uenighedsfællesskab for at få modsatrettede perspektiver i spil (Hansen et al 2019). Ved at bringe forskellige perspektiver i spil, som tillægges forskellige værdier og syn på børn, åbnes for flere handlemuligheder i beslutningsprocesser, der i højere grad er helhedsorienteret og båret af en relationel forståelse af barnets ressourcer og udfordringer.

Analysen af de meningsgivende fortællinger peger også på, at der ofte er mangel på alternativer til sikret anbringelse. Den meningsgivende fortælling legitimerer, at beslutningen er 'god nok' om end ikke den optimale løsning, hvilket også er afspejlet i dagbehandlingsundersøgelsen. Ofte er (mange) andre tilbud forsøgt uden held, stort set alle børnene har været rundt om specialklasse eller specialskole i almenregi, men typisk har almenområdet givet op, og der er ikke længere overskud til at rumme det særlige (specielle) på trods af folkeskolens inklusionspolitik. Beslutning om visitation til dagbehandling er præget af en række ambivalenser: et fælles kriterie for at kvalificere til dagbehandling er et tydeligt defineret behandlingsbehov jf. vurdering i PPV, ofte kombineret med socioemotionelle vanskeligheder, som ikke kan rummes i specialundervisning. Dagbehandling er imidlertid en meget dyr løsning, og der sås i beslutningsprocessen tvivl om, hvor

A decorative graphic consisting of numerous overlapping pink circles of varying sizes, resembling bubbles or a cloud, positioned behind the main quote.

“Når man således i en forvaltning har besluttet at anbringe en ung på sikret institution eller i dagbehandling, kan denne foranstaltning lettere fastholdes og gentages næste gang, man genkender samme problem”

givtig foranstaltningen er rent skolemæssigt. Det fremhæves ofte som del af beslutningen, at der skal tænkes i tilbageløb, dog uden overvejelser om, hvordan dette kan realiseres, og det findes kun ekspliciteret i to sager fra sagsanalysen. At stå uden alternativer er således karakteristisk for beslutning om dagbehandling.

VEJEN TILBAGE - DET KAN LADE SIG GØRE

Formålet med denne artikel har været at vise, at vejen fra specialindsats tilbage til almenområdet er vanskelig, samt at forklare, hvad der kan ligge til grund for det. I begge undersøgelser findes dog også eksempler på, hvordan tilbageløb har været forsøgt eller foreslået i forsøg på at tænke kreativt og gå nye veje. Disse kan angive, hvordan udfordringerne med børn og unge, som strander i specialområdet, kan håndteres. En sagsbehandling på et visitationsmøde til dagbehandling illustrerer, hvordan det tværprofessionelle samarbejde mellem special- og normalområdet rummer et potentiale. En dreng er indstillet til eneundervisning i dagbehandling, men på visitationsmødet, hvor der blandt andet sidder professionelle fra drengens skole og de kommunale specialtilbud, besluttet det, at drengen tilbydes eneundervisning i den lokale specialskole, mens frikvartererne kan tilbyrings på folkeskolen. Viden om, at drengen kunne rumme samvær med sin klasse i kortere tidsrum, blev omdrejningspunkt for den sammensatte løsning. Således blev et helheds-

syn, kendskab til kommunens vifte af tilbud samt tilstedeværelse af professionelle med særlig indsigt tæt på barnets hverdag inddraget i vurderings- og beslutningsprocessen. Eksemplet illustrerer, hvordan løsninger på særlige støttebehov kan inkludere tilbud på tværs af normal- og specialområdet, der bliver synlige, når professionelle fra begge områder inddrages i beslutningsprocessen.

Eksemplet viser desuden jf. Malmqvist (2016), at det relationelle perspektiv kan understøtte børn og unges inklusion på forskellige sociale arenaer på almenområdet. Øget fokus på ressourcer og muligheder frem for en entydig problemforståelse (på fx diagnoser og farlighed), kunne bidrage til at opdage andre områder i almenområdet, hvor børn og unge kan komme i udvikling. I undersøgelsen af visitation til dagbehandling nævnes det ofte, at børnene ikke må 'strande' i dagbehandling, men reelt findes kun få eksempler på det modsatte. En kommune havde en målsætning om maksimalt to år på specialområdet, men reelt var forløbene længere. For de ældste børn, som der var langt flest af i sagsmaterialet, lå en forventning om, at de skulle blive i dagbehandling fremfor at komme tilbage til almen skole, og desuden var det kun i enkelte sager, at det blev eksplicit overvejet, hvordan de kom videre efter dagbehandling (endte skolegang), fx i STU-forløb.

Et oplagt forum for at arbejde aktivt med tilbage-

løb er re-visitationsmøder, som foregår med 6 eller 12 måneders mellemrum med deltagelse fra kommunen (typisk sagsbehandleren og eventuelt en fra PPR), kontaktperson(er) fra dagbehandlingen samt forældrene og med afsæt i statuspapirer fra dagbehandlingen. I undersøgelsen om dagbehandling frembringer kommunerne refleksioner om at omorganisere ansvaret og ekspertisen omkring opfølgning på handleplan og re-visitationen til dagbehandling, fx at få skabt et mere kompetent team (eventuelt med kendskab til læring og udvikling) til vurdering af indsatsen i dagbehandling og samtidig forbinde dette med et kvalificeret fokus på arbejdet med tilbageløb. En omorganisering kunne handle om bedre uddannelse, at opgaven gives til andre, eller at der var flere sammen om opgaven, og måske endda en kombination af disse (Nielsen & Ebsen 2020). Øget fokus på tilbageløb til almenområdet rummer et indbygget dilemma i forhold til at sikre kontinuitet i barnets livsverden. Tilbageløb kan imidlertid planlægges som overlappende eller gradvis overgang, hvorved kontinuitet opretholdes. Selvom adgang til normalområdet rummer en mulighed for vigtig læring og udvikling, er det altid en konkret vurdering af barnets og familiens ønsker, behov og ressourcer, der er udslagsgivende i den enkelte sag.

KONKLUSION

Vi har i denne artikel peget på, at beslutningsprocesser er bundet af meningsgivende fortællinger, der udgør en forpligtende fortolkning. Denne fortolkning bidrager dels til at harmonisere fortolkningerne af det, der er sket, dels åbne for gentagelser. Når man således i en forvaltning har besluttet at anbringe en ung på sikret institution eller i dagbehandling, kan denne foranstaltning lettere fastholdes og gentages næste gang, man genkender samme problem. Ved at synliggøre de meningsgivende fortællinger og sagernes kompleksitet - og efterfølgende inddrage disse elementer i den socialfaglige refleksion forud for en afgørelse, bliver det muligt at åbne for andre problemforståelser og løsninger, der måske bringer børn og unge tættere på almenområdet.

Ud fra et helhedsperspektiv er det væsentligt, at professionel praksis ikke blot tænkes og praktiseres i specialsystemer. I kraft af børn og unges færden på mange forskellige arenaer på tværs af almen og specialsystemer må den pædagogiske og socialfaglige opgave nødvendigvis følge børnene og de unge og løses i den mangefacetteret verden, hvor børn og unge lærer og lever deres hverdagsliv (Nielsen 2021). Ved at forholde sig kritisk til de meningsgivende fortællinger er det muligt at bevare nysgerrigheden og en kreativ tilgang til børn og unges støttebehov og udviklingspotentiale.

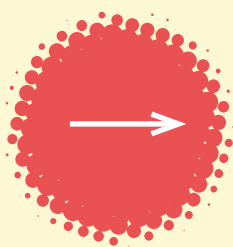
LITTERATUR

- Hansen, J.H., Molbæk, M., Schmidt, M.S. & Jensen, C.R.** (2019). Samarbejdets missing link. *Liv i Skolen* (4), 7-15.
- Henriksen, A.K. & Refsgaard, R.B.** (2020). *Sidste udvej, om at anbringe og blive anbragt på sikret institution*. København: Akademisk forlag.
- Henriksen, A.K.** (2021). Unges veje til og fra sikret anbringelse: en beskrivelse af tre forløbstyper. *Social Kritik: Tidsskrift for social analyse & debat* (164), 78-85.
- Hernes, T.** (2014). Proces, emergens og meningsskabelse. I: S. Vinkelso og P. Kjær (red.) *Klassisk og moderne organisationsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lausten, M., Frederiksen, S. & Olsen, R.F.** (2020). *Tidligere anbragte unge - 18 år og på vej mod voksenlivet. Forløbsundersøgelse af tidligere anbragte unge født i 1995*. Rapport, VIVE.
- Lausten, M. & Andreassen, A.G.** (2017). *Elever fra Behandlingsskolerne - Hvordan klarer de sig efter grundskolen sammenlignet med andre elever?* Notat, VIVE.
- Malmqvist, J.** (2016). Working successfully towards inclusion—or excluding pupils? A comparative retroductive study of three similar schools in their work with EBD. *Emotional and behavioural difficulties* 21(4), 344-360.
- Nielsen, H.S.** (2021). Udsatte børn i skolelivet og på andre sociale arenaer. I: Bo, Guldager & Zeeberg, *Udsatte børn. Et helhedsperspektiv*. København: Akademisk Forlag. 4. udg.
- Nielsen, H.S. & Ebsen, F.C.** (2020). *Visitationsprocesser til dagbehandling*. Rapport, Institut for Socialrådgiveruddannelse, Københavns Professionshøjskole.
- Platt, D. & Turney, D.** (2014). Making threshold decisions in child protection: A conceptual analysis. *British Journal of Social Work*, 44(6), 1472-1490.
- Schröder, I., Sørensen, M.H. og Ebsen, F.C.** (2020). *Bedre gruppebeslutninger blandt sagsbehandlere*. Rapport, Institut for Socialrådgiveruddannelse, Københavns Professionshøjskole.
- Weick, K.E.** (2001). *Making Sense of the Organization*. Oxford: Blackwell.

PEER REVIEWED

At være ung på midlertidigt ophold – om midlertidighedens sociale konsekvenser

AF METTE LIND KUSK, ADJUNKT
OG ANNA JESSEN, SOCIALRÅDGIVER

Hvilken betydning har det at være underlagt midlertidighed i en uvis årrække, når man er ung og i færd med at finde sin vej gennem tilværelsen? Det spørgsmål belyser denne artikel, der formidler forskningsresultater fra et projekt om unge flygtnings hverdagsliv og fremtidsforestillinger i kombination med beretninger fra socialrådgiveres arbejde med unge flygtninge i traumebehandling. En central pointe er, at det er helt fundamentalt for de unge at arbejde mod at minimere den tid, de er underlagt en midlertidig opholdstilladelse.

D

enne artikel belyser, hvordan unge flygtninge og familiesammenførte med midlertidig opholdstilladelse i Danmark håndterer den midlertidighed, der, grundet de seneste års mange stramninger på udlændinge- og integrationsområdet, er blevet mere udtalt, og hvilke sociale konsekvenser midlertidigheden har. Artiklen bygger på et kvalitativt studie udført af Mette Lind Kusk blandt unge flygtninge i foråret 2021 samt eksempler fra praksis, der belyser, hvordan kombinationen af langvarig midlertidighed koblet med et øget hjemsendelsesfokus påvirker det socialfaglige arbejde med unge flygtninge i traumebehandling. Således vil forskningsresultater blive suppleret med beretninger fra Anna Jessen, der arbejder med rådgivning og traumebehandling af flygtninge i det tværprofessionelle traumebehandlingscenter Oasis.

Artiklen supplerer eksisterende forskning om flygtninge og familiesammenførte i Danmark ved at fokusere på livet i eksil, efter en opholdstilladelse er givet (og ikke under asylproceduren som eksempelvis udforskes af Verdasco 2019a, 2019b, 2017) og ved at vie opmærksomhed til flygtninge og familiesammenførte, der betegnes som store børn eller unge, da de blev meddelt ophold (og ikke voksnes erfaringer med beskæftigelsesindsatser og midlertidighed som eksempelvis udfoldes af Jørgensen & Shapiro 2019, 2021).

Når man kommer til Danmark som stort barn eller ung, hvilket i dette studie defineres som værende mellem 10 og 22 år¹, står man i en særlig position: Ungdomsårene er formativt identitetsmæssigt og indebærer valg, der rækker langt ind i fremtiden med hensyn til uddannelse, beskæftigelse og familiestiftelse. Hvordan håndterer man disse fremtidsorienterede valg samtidig med, at man er underlagt midlertidighed

i en uvis årrække? Som ung vil man samtidig ofte have mange år med uddannelse foran sig. Uanset om de unge kommer med lidt eller meget uddannelse fra oprindelseslandet, så er der meget at indhente i forhold til sprog i en dansk kontekst. Under de første års uddannelse i Danmark er der derfor et stort fokus på at lære dansk for senere at kunne tage en erhvervs- eller ungdomsuddannelse, begå sig på arbejdsmarkedet og måske på sigt tage en videregående uddannelse. Da et af kriterierne for at opnå permanent opholdstilladelse er tre og et halvt års beskæftigelse inden for de seneste fire år (udlændingeloven §11, stk. 3. nr. 8), så stiller de gældende regler unge i en særlig position i forhold til, hvor lang tid man er underlagt en midlertidig opholdstilladelse, hvis man vælger at tage en uddannelse. Som vi vil vise nedenunder, har nogle af deltagerne i dette studie levet i Danmark i mere end halvdelen af deres liv på en midlertidig opholdstilladelse, og de har stadig en årrække foran sig, før de kan leve op til beskæftigelseskravet og søge om permanent opholdstilladelse.

Samtidig er det at forny sin opholdstilladelse ikke længere en rutinemæssig formalitet (Dansk Flygtningehjælp 2019). Med det såkaldte paradigmeskifte i 2019, som har midlertidighed og hjemsendelse som centrale, politiske mål (Shapiro & Jørgensen 2021), er frekvensen øget for, hvor ofte en midlertidig opholdstilladelse skal fornyes. Hvor opholdstilladelser tidligere typisk blev givet for fire eller fem år ad gangen, skal de nu fornyes hvert eller hvert andet år (bekendtgørelse om udlændinges adgang her til landet BEK nr. 744 af 22/04/2021 §16). Ligeledes bevirker det øgede fokus på hjemsendelse, at risikoen for inddragelse af opholdstilladelse er reel. Denne risiko er blevet realiseret, da hundredvis af syrere fra Damaskus og den videre region Rif Damaskus med asyl efter udlændingelovens §7, stk. 3 - og et mindre antal med asyl efter udlændingelovens §7, stk. 2 - har fået påbegyndt sag om inddragelse af opholdstilladelse (Bendixen 2021). I oktober 2021 havde 90 syrere fået inddraget deres opholdstilladelse endegyldigt ved afgørelser i Flygtningenævnet (ibid.). Udlændingestyrelsens forsøg på inddragelse af opholdstilladelser har skabt stor usikkerhed. Ikke kun blandt syrere med midlertidig beskyttelsesstatus, eller blandt flygtninge med ophold efter §7, stk. 3. Indeværende studie og eksempler fra praksis indikerer, at inddragelserne skaber usikkerhed for personer med midlertidig beskyttelsesstatus

generelt, uanset oprindelsesland og type af status. Derfor er den tilbagevendende fornyelse af en midlertidig opholdstilladelse ikke længere en rutinemæssig øvelse, men en afgørende begivenhed, hvor der er øget bevidsthed om, at muligheden for en fremtid i Danmark ikke er sikret.

Uagtet at man som socialrådgiver skal arbejde efter gældende lov, så finder vi det vigtigt, at man både som forsker i og udøver af socialt arbejde også medvirker til kritisk at belyse de negative, sociale konsekvenser, som gældende lovgivning har for mennesker, der befinder sig i prekære positioner, hvad enten disse konsekvenser er politisk intenderet eller ej. Ambitionen i indeværende artikel er således at formidle, hvilke sociale konsekvenser det har for unge at være underlagt midlertidighed i en uvis årrække. For læsere kan dette både føre til en kritisk stillingtagen til gældende lov med henvisning til de værdier, som socialt arbejde bygger på: social retfærdighed, det enkelte menneskes lige værd og socialrådgiverens medmenneskelige ansvar (Dansk Socialrådgiverforening u.å.). Samtidig kan det føre til en øget forståelse for denne målgruppes særlige samfundsposition, når man som socialrådgiver møder dem i praksis, hvad enten det er i UU-vejledning, i en familieafdeling eller et tredje sted.

Udlændingeområdet er kendetegnet ved, at der de seneste år er vedtaget mange lovændringer, hvilket har bidraget til et tiltagende restriktivt integrationslandskab (Jørgensen og Shapiro 2019: 44). Det er en vigtig pointe, at de mange lovændringer i sig selv skaber uvished og øger de dilemmaer, som unge på midlertidigt ophold står overfor. Som Aida², der er 21 år og har boet i Danmark i tre år, udfolder nedenunder, så bekymrer hun sig om, at flere lovændringer er på vej:

”I: Er der så noget der bekymrer dig, når du tænker ‘mit liv om fem år’?”

“Mm, at regler og love i DK bliver sværere for flygtninge, du ved. Jeg synes, det er hårdt for vores liv at tænke på, hvad nye love og regler bliver. (...) Jeg er bange for, at om fem år, når jeg starter med at arbejde, at så er den regel skiftet til noget andet, mere svært. (...) Så jeg tænker, jeg har skiftet min barnedrøm og mit mål om at blive læge ud med IT, bagefter ændrer de reglerne. Jeg tænker på det hele tiden, så det er lidt svært.”

METTE LIND KUSK

Antropolog. Ph.d. i antropologi fra Aarhus Universitet i 2018, hvor hun forskede i det nordlige Uganda. Hun har siden 2019 været ansat som adjunkt på Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, hvor hun er tilknyttet forskningsprogrammet Unge Hverdagsliv og Fritidspædagogik og arbejder med fokus på unge med flygtningebaggrund.
melk@via.dk

ANNA JESSEN

International og interkulturel socialrådgiver fra Den sociale Højskole i København i 2007. Efteruddannelse i narrativ familierapi november 2021. Anna har arbejdet med behandling af traumatiserede flygtninge siden 2012. Hun er bestyrelsesmedlem i Faggruppen Tortur- og traumebehandlere under Dansk Socialrådgiverforening.
anna@oasis-rehab.dk

METODISK TILGANG OG DELTAGERE

Artiklen bygger som nævnt på en kombination af kvalitativ empiri indsamlet i forbindelse med et forskningsprojekt samt beretninger fra socialfaglig praksis med unge flygtninge i traumebehandling. Artiklen formidler således perspektiver fra to grupper af unge med flygtningebaggrund, der alle har det til fælles, at de er underlagt midlertidig opholdstilladelse. Forskningsprojektet giver indblik i, hvilke sociale konsekvenser midlertidigheden har for unge, der på mange måder kan beskrives som værende ressourcestærke; hovedparten af interviewpersonerne deltager i ordinær uddannelse eller er i ordinær beskæftigelse. Perspektiverne fra disse unge inddrages gennem interview-citater på baggrund af tematisk kodning i analysens første og tredje del. Beretningerne fra praksis vedrører unge, der er i gang med traumebehandling, og giver indblik i de særlige udfordringer midlertidigheden har for disse unge. Beretningerne formidles som caseeksempler i analysens anden del og er udvalgt af (forfatter 2) baseret på praksiserfaringer.

Forskningsprojektets empiriske materiale er baseret på feltarbejde blandt unge flygtninge og familiesammenførte på midlertidigt ophold udført i foråret 2021. Tre dages indledende deltagerobservation blev udført på en skole for nytillkomne, unge udlændinge, herunder unge med flygtningebaggrund, i alderen 14-22 år. Dagene med deltagerobservation gav en fornemmelse af den hverdag, de unge har de første år i pågældende kommune, og det skabte en fælles referenceramme for de efterfølgende interviews, der udgør kernen i forskningsprojektets empiriske materiale. I alt udførte [forfatter 1] 13 semistrukturerede interviews med nuværende og tidligere elever i alderen 18-33 år (gennemsnitsalder er 22,3 år) af 30-120 minutters varighed.

Fordi deltagerne bestod af nuværende såvel som tidligere elever, spænder de relativt bredt i forhold til, hvor længe de har opholdt sig i Danmark: Mellem 3 og 16 år. Interviewdeltagerne har alle det tilfælles, at de lever med midlertidig opholdstilladelse og var unge eller store børn, da de kom til Danmark. Den yngste var 12 år, da hun fik meddelt asyl i Danmark, imens den ældste var 22 år, da hun kom til Danmark som familiesammenført.

UVISHED SOM ANALYTISK PRISME

For at udfolde, hvordan unge flygtninge og familiesammenførte på midlertidigt ophold oplever og handler på den midlertidighed, de er underlagt, og herigennem belyse de sociale konsekvenser af midlertidigheden, vil vi trække på analytiske begreber om uvished. Uvished som en analytisk prisme skaber

mulighed for en nuanceret analyse, der både belyser de strukturelle omstændigheder og heraf følgende usikkerheder, som unge flygtninge i Danmark er underlagt, samtidig med, at deres aktive engagement i at påvirke og reducere disse usikkerheder og trække deres liv i en ønsket retning anerkendes.

Når mennesker oplever udtalt uvished, vil de forsøge at agere på måder, der reducerer uvisheden og bringer dem tættere på en ønskværdig fremtid. Horst og Grabska (2015) beskriver uvished som et centralt element for mennesker, der grundet konflikt og usikkerhed er på flugt. De argumenterer for, at den udstrakte varighed af mange konflikter og deraf afledte fordrivelser skaber liminale situationer for mennesker, der er flygtet. Sådanne liminale situationer indebærer ventetid såvel som usikkerhed og håb for de berørte mennesker, der ofte vil være i prekære, juridiske positioner enten i transit eller i eksil (ibid.: 2-3).

Horst og Grabska fremhæver to tæt relaterede kilder til uvished: ufuldkommen viden og uforudsigelighed i forhold til fremtiden. Ufuldkommen viden relaterer sig til områder, som en person ikke har klar eller overbevisende information om. Selvom der eksisterer viden, er denne ikke tilgængelig. Ifølge forfatterne er ufuldkommen viden ofte udtalt i konfliktsituationer, hvor rygter, censur og modstridende beretninger udfordrer civiles søgen efter troværdig information at handle på baggrund af (ibid.: 4). I indeværende studie er ufuldkommen viden også til stede og med til at skabe uvished, når unge på midlertidigt ophold ikke ved, hvorfor nogle får inddraget deres opholdstilladelse, hvad proceduren for et eventuelt afslag på fornyelse af ens opholdstilladelse er, eller hvilke krav de præcis skal leve op til for at kunne søge om permanent ophold. Denne mangel på gennemsigtighed eller adgang til information øger uvisheden.

Den anden kilde til uvished handler om uforudsigelighed i forhold til fremtiden. Det er selvfølgelig et alment menneskeligt vilkår, at fremtiden er uforudsigelig. Ingen kan med sikkerhed vide, hvad morgendagen bringer. Men pointen er, at for mennesker i prekære, juridiske positioner – som vi anser en midlertidig opholdstilladelse for at være – er uvished omkring fremtiden øget. For det første bidrager ufuldkommen viden til uforudsigelighed: Hvorfor får min kammerat inddraget sin opholdstilladelse, kan jeg så være den næste i køen? Herudover skaber staters magt til at definere, hvilke muligheder og rettigheder mennesker i eksil har, et kontroltab i forhold til centrale livsvalg (Horst og Grabska 2015: 5): Hvor kan jeg bo, med hvem og hvor længe? Dette kontroltab øger uforudsigelighed – og er dermed en kilde til uvished – relateret til fremtiden.

“Uagtet at man som socialrådgiver skal arbejde efter gældende lov, så finder vi det vigtigt, at man både som forsker i og udøver af socialt arbejde også medvirker til kritisk at belyse de negative, sociale konsekvenser, som gældende lovgivning har for mennesker”

“Men pointen er, at for mennesker i prekære, juridiske positioner – som vi anser en midlertidig opholdstilladelse for at være - er uvished omkring fremtiden øget”

Herudover skelner Horst og Grabska (2015) også mellem to typer af uvished: radikal (radical) og langvarig (protracted) uvished. Hvor radikal uvished beskrives som værende knyttet til selve flugtsituationen og den vold og umiddelbare uforudsigelighed, der ofte er en del af den, så henviser langvarig uvished til livet i eksil, hvor modtagerlandets asylkategorier producerer nye former for uvished omkring fremtiden. Vi vil nuancere denne distinktion i vores analyse og argumentere for, at begge former for uvished i varierende grad er til stede for unge flygtninge og familiesammenførte, der lever i eksil i Danmark. Vi vil vise, hvordan denne kombination af langvarig og radikal uvished påvirker unge voksne på midlertidigt ophold. Beretninger fra praksis viser, hvordan uvisheden kan vække alarmberedskabet hos unge i traumebehandling og undergrave både behandling og socialfaglig rådgivning. Samtidig viser eksempler fra forskningsprojektet, at uvished ansporer unge til at handle aktivt på måder, der bidrager til at mindske tiden, man er underlagt midlertidigt ophold. Det er dog en vigtig pointe, at de unges målrettede arbejde mod en permanent opholdstilladelse samtidig kan øge prekære forhold i andre aspekter af hverdagslivet.

LANGVARIG OG RADIKAL UVISHED

For at illustrere hvordan langvarig uvished ser ud for unge, der kommer til Danmark som flygtninge eller familiesammenførte, præsenterer vi en tidslinje over en af interviewdel-

tagerne, Maryams, midlertidige ophold i Danmark sammen med et oprids af de aktiviteter, hun har engageret sig i:

- 2005:** familiesammenført med sin far som 14-årig sammen med sine søskende. Modtageklasse i et år.
- 2006-11:** skole for unge udlændinge, 9.klasses afgangseksamen.
- 2012:** 9.klasse igen på VUC for at forbedre karakterer.
- 2013:** 10.klasse.
- 2014-16:** HF-eksamen.
- 2016:** søger ind på videregående uddannelse, kommer ind på sin 2.prioritet og læser et semester.
- 2017:** søger ind på 1.prioritet igen og kommer ind med start 2018.
- 2018:** et års barselsorlov med sit første barn.
- 2019:** starter på sin uddannelse.
- 2021:** afslutter 5.semester på normeret tid og går på barsel med andet barn.

Maryam er nu 30 år. Hun forventer at afslutte sin uddannelse i 2023. Derefter skal hun være i fuldtidsbeskæftigelse i mindst 3,5 år, før det er muligt at søge om permanent ophold. Det vil sige, at hun sammenlagt er underlagt en midlertidig opholdstilladelse i minimum 21,5 år. Hun fortæller om, hvordan hun håber at kunne leve op til kravene for permanent ophold ved at arbejde efter endt uddannelse:

”Men jeg håber i hvert fald, at når jeg er færdiguddannet, at jeg så kan arbejde i de år, det kræves for at få permanent opholdstilladelse (...) Det tager bare lang tid. Også fordi jeg kom, da jeg var ung, teenager, 14 år. Vi havde lidt privatundervisning i [modersmålet]. Men jo ikke noget vi kunne bruge i det her skolesystem. Så det var ligesom at starte helt forfra.”

Som tidslinjen afspejler, og som Maryam selv italesætter, så tager det lang tid at komme i mål med en videregående uddannelse, når man kommer til Danmark som 14-årig og kun har begrænset uddannelse med sig. At være lang tid under uddannelse betyder også lang tid med midlertidigt ophold og langvarig uvished. Maryam fortæller om den uvished og utryghed, der er forbundet med at leve med en midlertidig opholdstilladelse:

”I: Hvad tænker du om det her med at skulle forny opholdstilladelsen?”

”Faktisk er jeg lidt ked af det, men jeg kan jo ikke rigtig gøre noget. Det gør mig også usikker, for nu har jeg også et barn, og mit barn har aldrig set [oprindelsesland], og han har præcis samme opholdstilladelse som mig (...) Så det er ikke en tryk situation at være i, vi ved jo aldrig, hvilket svar vi får.”

Kontinuerligt at skulle søge om fornyelse af sin opholdstilladelse skaber utryghed for Maryam, ligesom det gør for andre interviewdeltagere. De igangværende hjemsendelsesser øger uvisheden for deltagerne i dette studie, uagtet oprindelsesland og opholdsgrundlag. Yasmin, som er 28 år og under uddannelse, har levet i Danmark siden 2010. Hun fortæller om, hvordan hun blev indkaldt til samtale af Udlændingestyrelsen, da hun søgte om fornyelse af sin opholdstilladelse. Denne indkaldelse skabte stor usikkerhed. Yasmin fortæller:

”Så da jeg havde søgt, fik jeg et brev i e-Boks, hvor der stod, at jeg skulle til samtale i Udlændingestyrelsen i København. Så jeg var ’åh! Hvad betyder det her?’ (...) ’Nå, jeg bliver indkaldt til samtale, hvad skal jeg gøre?’. Og jeg fortalte min klasselærer, hvor jeg sad med ham, og jeg var mega ked af det, og jeg sagde ’jeg ved ikke hvad jeg skal gøre, nu er jeg kaldt til samtale, kan jeg få min opholdstilladelse, og kan de sende mig med det samme?’”

”I: Så du var bange for, at de kunne sende dig til [oprindelsesland] med det samme?”

”Ja, eller til en af de der lejre tæt på Sandholm, hvor der sidder – et udrejsecenter. Jeg blev så bange, og jeg sagde farvel til dem, ’jeg ved ikke om jeg kommer tilbage, eller hvad der skal ske.’”

Som det fremgår af citatet rejste indkaldelsen til samtale hos Udlændingestyrelsen en række spørgsmål for Yasmin: Hvorfor skal jeg til samtale, kan de sende mig væk med det samme? En del af spørgsmålene knytter sig til manglende viden om selve proceduren. Yasmin får ikke oplyst, hvorfor hun lige præcis skal til samtale, eller hvad det umiddelbare resultat af samtalen kan være. Som hun fortæller: ”Nogen, jeg kender, får bare forlænget to år uden samtale. Så det er ikke alle, så man ved ikke, hvad det betyder, hvordan deres [Udlændingestyrelsens] system er.” Viden om, hvorfor hun skulle til samtale findes antageligvis, men den viden er ikke tilgængelig for Yasmin. Ligeledes er viden om proceduren heller ikke tilgængelig for hende, og det skaber dyb uforudsigelighed omkring hendes umiddelbare fremtid. Interviewet efterfølges af tre måneders ventetid, som Yasmin beskriver herunder:

“(...) jeg var til samtale i december 2020, og jeg fik svar i marts-april, så cirka tre måneder senere. Og i den tid, hvor man venter, og man ikke ved, hvad der skal ske... Fordi man venter, og hver dag kigger man på e-Boks. Og så bagefter siger de, ’det er to år’. (...) Når jeg tænker på, at jeg om to år igen skal til sådan en samtale, og igen og igen og igen (...) to år de går sådan her (klapper), de går stærkt! Fordi man skal søge nogle måneder, inden den udløber...”

Som Yasmin beskriver, så skaber kombinationen af at være underlagt midlertidighed i mange år og den hyppige frekvens af fornyelse af opholdstilladelsen en uvished, der er karakteriseret ved at være langvarig, men også i perioder radikal, når man bliver indkaldt til samtale og ikke ved, hvad der kan ske umiddelbart derefter. Det er forbundet med bekymringer, stress, uro, det gør det svært at koncentrere sig om studierne, og det skaber en venteposition, man kun langsomt kan afhjælpe ved at arbejde målrettet mod på lang sigt at leve op til kravene for permanent ophold³.

Vi har nu tegnet konturerne af, hvordan de nuværende, midlertidige vilkår i den danske udlændinge- og integrationskontekst opleves af unge voksne med en midlertidig opholdstilladelse, og hvordan det kan begrebsliggøres som langvarig og radikal uvished. I nedenstående vil vi udfolde nogle af de sociale konsekvenser, som midlertidigheden kan have. Først vil vi give eksempler fra praksis på, hvordan midlertidighed som vilkår påvirker unge flygtninge i traumebehandling

og udfordrer og undergraver socialfagligt arbejde med disse unge. Dernæst vil vi vise, hvordan den nuværende kombination af langvarig og radikal uvished gør målet om at leve op til krav om permanent opholdstilladelse helt centralt i de unges liv. Det målrettede arbejde imod en permanent opholdstilladelse kan imidlertid føre til øget prekarisering i andre arenaer knyttet til hverdagsliv, økonomi og beskæftigelse.

KONSEKVENSER I DET SOCIALFAGLIGE ARBEJDE MED TRAUMEBEHANDLING

Også i praksis ses konsekvenserne af paradigmeskiftet og det øgede fokus på midlertidighed i opholdstilladelser og beskyttelsestilladelse. I dette afsnit skildres de med baggrund i praksiserfaringer fra Oasis, der er et tværfagligt traumebehandlingscenter for flygtninge med traumer og deres familier. Generelt ses der et forhøjet symptomniveau blandt personer i behandling, når der sker bevægelser på området omkring opholdstilladelser, og når den offentlige debat kredser om mulighederne for at inddrage flere opholdstilladelser: Øget angst, yderligere forhøjet alarmberedskab og dårligere kognitiv funktionsevne. Også uanset hvilken type opholdstilladelse man har. Selv når socialrådgivere sammen med klienten har gennemgået opholdsgrundlag og konstateret, at der med en §7.1-opholdstilladelse ikke er aktuel grund til bekymring, bliver uroen alligevel hos den enkelte. Blot tanken om flere stramninger på udlændingeområdet og om, at man en dag kan risikere udsendelse, er nok til at holde traumereaktioner i gang. At man føler sig ude af det akut farlige er en grundlæggende forudsætning for at kunne indgå i traumebehandling og bearbejde de voldsomme oplevelser fra fortiden (Holmgren 2020). At kigge tilbage på de begivenheder, som man ikke har kunnet holde ud at processere, mens de stod på, kræver, at man oplever at være i sikkerhed og stå på fast, stabil grund (ibid.).

Ali, der kom til Danmark som 15-årig, har oplevet, at vejen gennem uddannelsessystemet kan være lang. Han havde i sit oprindelsesland levet med krig gennem mange år. Han måtte klare sig selv og samtidig tage sig af sin søster. Da han kom til Danmark, var han fokuseret på fremtiden og havde høje ambitioner om uddannelse. Men han lærte ikke dansk. Han sad frustreret først i modtageklasse og kommunens tilbud til unge med anden baggrund end dansk, hvor han så den ene efter den anden blive færdig med 9. klasse, uden at han selv oplevede samme faglige progression. Derefter måtte han fortsætte på FGU, hvor det samme udspillede sig. Han blev mere og mere frustreret og stresset over ikke

“Arbejdet med traumeramte unge udfordres generelt, fordi de unge under de nuværende vilkår ikke har oplevelsen af at være på sikker grund”

at nå hurtigt nok igennem uddannelsessystemet. Med sig i bagagen havde han både voldsomme krigstraumer og udviklingstraumer helt tilbage fra hans tidlige barndom, der blokerede hans system og stod i vejen for indlæring. Efter flere års behandling faldt der mere ro over hans symptombillede og hans alarmberedskab, og i en alder af 20 år fik han endelig taget folkeskolens afgangsprøve og kunne komme i gang med HF. Hans PTSD-symptomer betyder dog fortsat, at han er sårbar overfor stress og derfor tager HF som enkeltfag for at kunne finde den rette balance mellem studieambitionerne på den ene side og hans stress-tærskel på den anden. Han kommer således til at bruge tre år på at tage HF i stedet for de almindelige to år, hvilket igen skal lægges til hans vej mod permanent opholdstilladelse. Ali er, som mange andre unge, meget optaget af reglerne for permanent opholdstilladelse. Hver anden måned har han brug for at tjekke op på, hvad kriterierne nu lige er, om han lever op til dem og ikke mindst, om der er kommet nye regler. De mange og konstante ændringer og stramninger på udlændingeområdet de seneste år har skabt en udbredt opfattelse af, at reglerne ikke er konstante, og at man skal skynde sig at få permanent ophold, inden reglerne bliver gjort endnu sværere at leve op til. Men som Alis eksempel viser, kan det være svært at realisere ønsket om at komme hurtigt igennem uddannelsessystemet, når man har krigstraumer og PTSD-symptomer.

Det sidste område fra praksis, vi vil komme ind på her, er gruppen af de særligt sårbare unge, der falder helt ud af uddannelsessystemet og befinder sig på kanten af arbejdsmarkedet. Bekymringen for at miste muligheden for at søge om permanent opholdstilladelse kan i visse tilfælde afholde unge fra denne målgruppe fra at søge hjælp hos de offentlige instanser, selvom de har ret til det og brug for det for at komme videre i livet.

Hakim er 20 år og blev henvist til traumebehandling sammen med sin mor og sine søskende grundet vold og overgreb fra faderens side kombineret med krigsoplevelser i hjemlandet, flugt derfra med mere. Hakim har tidligere i sin barndom været glad for skolen og været en af de bedste. Men skolegangen i Danmark var svær; han brød sig ikke om at være i skolen længere (formentlig grundet den hjemlige situation, bekymringer for sin mor, samt udfordringer relateret til traumereaktioner). Han fik større og større fravær og forlod 9. klasse uden eksamen. Efterfølgende har han forsøgt sig med FGU, men er droppet ud hver gang. Han har i stedet haft arbejde, men også her har han periodvist haft svært ved at komme afsted. Han kunne dog fast-

holde arbejdet i en grad, indtil han grundet en sportsskade måtte opereres og i en længere periode skulle have fysisk ro. Han havde spillet en væsentlig rolle for familiens økonomi, da han ud af sin løn havde suppleret morens indtægt som enlig, ledig forælder, og nu stod familien og skulle klare sig med morens indtægt alene. I hans situation havde der været flere muligheder for at søge hjælp i det kommunale beskæftigelsessystem; dels selvfølgelig i forhold til familiens økonomiske situation, da de nu manglede hans indtægt. Men også i forhold til den støtte, man i velfærdssystemet kan finde til sårbare unge med manglende tilknytning til uddannelsessystemet og en sårbar tilknytning til arbejdsmarkedet. For eksempel kunne mentorstøtte have været relevant til opstart og fastholdelse af uddannelse, afklaring af muligheder inden for mere praktiske og håndværksorienterede studieretninger med mere. Hakim valgte i sin sygdomsperiode ikke at søge hjælp hos de kommunale instanser med det ene argument, at han var bekymret for, om det ville fratage ham mulighederne for at søge om permanent opholdstilladelse, hvis han modtog hjælp fra det offentlige. På trods af gentagen rådgivning om gældende regler og afgrænsning af perioder med mere, så var den underliggende uro over fremtidige opholdsmuligheder en afgørende faktor for ikke at søge den hjælp, som han i sin situation egentlig havde brug for og var berettiget til.

Ovenstående beretninger fra praksis resonerer i høj grad med resultaterne fra det kvalitative studie, selvom interviewdeltagerne i studiet ikke modtog traumebehandling. At folk afholder sig fra at søge om hjælp og rådgivning hos offentlige instanser eller gøre krav på basale rettigheder af frygt for, at det vil udskyde muligheden for permanent opholdstilladelse, ses også blandt deltagerne i studiet. Vi vil i nedenstående ud-dybe dette og vise, hvordan arbejdet imod en permanent opholdstilladelse kan stille folk i prekære positioner i relation til andre hverdagslige forhold.

PERMANENT OPHOLDSTILLADELSE OG PREKÆRE HVERDAGSPOSITIONER

Amina er 29 år, hun bor sammen med sine tre børn og sin mand og har været i Danmark siden 2014. Hun er under uddannelse, og hendes mand arbejder. Hele familien har en midlertidig opholdstilladelse, og Amina fortæller om, hvordan det fylder, og hvordan de prøver at håndtere det:

”Ja, jeg tænker faktisk meget over det, det fylder meget i min hverdag, fordi jeg tænker, hvad hvis jeg bliver færdig med uddannelse, og så får jeg at vide, at min op-

holdstilladelse ikke bliver forlænget, og jeg får at vide, at jeg skal tilbage til [oprindelsesland], og du ved hvordan det er. Altså... hvad sker der med mine børn, hvis de skal ende der? (...)

Aminas mand har været i fuldtidsbeskæftigelse i to år. Vejen dertil var ikke nem. Hun fortæller, hvordan han har sendt hundredvis af ansøgninger uden at høre svar, og hvordan han gennem lang tid har måtte deltage i praktikforløb og udføre hårdt, fysisk arbejde uden, at det udmøntede sig i et job. Hans nuværende job er et centralt element i deres håb om, at han indenfor de næste år kan leve op til kravene om permanent opholdstilladelse. At jobbet er så vigtigt for deres håndtering af uvisheden og arbejdet hen imod en permanent opholdstilladelse, skaber imidlertid nogle andre udfordringer:

"I: Men der hvor han arbejder nu, der får han løn, og det er fast – det er jo godt, selvom det også lyder rigtig hårdt?"

"Amina: Mm. Han er bange, hvis han en dag er syg... Jeg siger 'du kan jo sygemelde dig', men han siger 'nej! Jeg er bange for at miste mit arbejde.'"

"I: Så han sygemelder sig ikke?"

"Amina: Nej. Du skulle bare se hans hænder. Han har fået eksem på sine hænder, det klør og generer, men han fortsætter, fordi han er bange for at miste det, han endelig har fået efter så mange ansøgninger."

Fordi arbejdet er så vigtigt i deres håb om at opnå permanent opholdstilladelse, afholder Aminas mand sig fra at gøre krav på basale rettigheder på sin arbejdsplads af frygt for at miste det. Hans ageren bærer præg af den prekære, juridiske position, familien befinder sig i; han melder sig ikke syg, og han kræver ikke ferie. At være ufaglært på det danske arbejdsmarked udgør i sig selv en prekær position, der forstærkes af beskæftigelseskravet og paradigmeskiftets øgede fokus på midlertidighed.

Amina fortæller, hvordan hun savner en kontaktperson, som man kan stille spørgsmål til. Ikke kun de første år, man er ny i Danmark, men i al den tid man har en midlertidig opholdstilladelse. Helt konkret er hun udfordret økonomisk, fordi hun ikke er SU-berettiget i sommerferien, da hun af-

slutter en ungdomsuddannelse og søger ind på en videregående uddannelse. Hun fortæller:

"Jeg spørger alle mulige folk, der har boet her længere (...) Og jeg tænker, hvem skal jeg spørge på kommunen, er det så kontanthjælpsafdelingen? Og jeg tror – hvis man på et tidspunkt skal have dansk pas, eller permanent opholdstilladelse, så har det indflydelse, om du har modtaget noget de sidste ni år, så der tør jeg faktisk ikke gå hen til kommunen. (...)"

Fordi kravene og reglerne er uigennemskuelige, og fordi målet om permanent ophold er så centralt, så afholder Amina sig fra at kontakte kommunen eller andre myndigheder for at få vejledning om muligheder og rettigheder. Det skaber store udfordringer i deres hverdag og stiller hele familien i en økonomisk prekær situation.

KONKLUDERENDE BEMÆRKNINGER

Gennem artiklen har vi vist, hvordan det nuværende udlændingepolitiske fokus på midlertidighed og hjemsendelse skaber både langvarig og radikal uvished, hvilket ansporer unge til at handle på måder, der bringer dem tættere på en permanent opholdstilladelse. At arbejde imod en permanent opholdstilladelse er centralt i de unges håndtering af midlertidigheden og den medfølgende usikkerhed. Det målrettede arbejde mod en permanent opholdstilladelse har dog konsekvenser: for sårbare unge i traumebehandling udgør det en stressfaktor, hvis uddannelsen ikke kan klares på normeret tid, fordi perioden med midlertidigt ophold dermed forlænges. Dette kan igen forstærke traumesymptomer, hvilket kan skabe en ond cirkel og vanskeliggøre vejen gennem uddannelsessystemet yderligere. Arbejdet med traumeramte unge udfordres generelt, fordi de unge under de nuværende vilkår ikke har oplevelsen af at være på sikker grund. I tråd med Horst og Grabska (2015: 10) argumenterer vi for, at midlertidigheden har en stærkt styrende effekt på de mennesker, der er underlagt den, og derved virker undergravende for muligheden for at gøre krav på basale rettigheder knyttet til hverdagslige arenaer og dermed også muligheden for at deltage i samfundet på lige vilkår. Også rettigheder man med en midlertidig opholdstilladelse ville kunne gøre krav på uden at udskyde sine muligheder for at leve op til kravene om permanent ophold, men som man ikke kender eller ikke tør gøre krav på af frygt for at udskyde sine chancer for at opnå permanent ophold.

LITTERATUR

- Bendixen, M. C.** (2021, 27. oktober). *Status på syriske flygtninge, der har mistet deres opholdstilladelse i Danmark*. Refugees.dk. http://refugees.dk/fokus/2021/oktober/status-paa-syriske-flygtninge-der-har-mistet-deres-opholdstilladelse-i-danmark/?fbclid=IwAR0PZDgoHu7C4PZxoqOR1ici92q6eW_R-tL7lmhaATgvhxVn1H2Em7rRSw
- Dansk Flygtningehjælp** (2019, juni). *Til flygtninge i Danmark. Information om ny lovgivning*. https://flygtning.dk/media/5307344/lovgivning_flygtninge.pdf
- Holmgren, Anette** (2020). *Komplekse traumers psykologi – beretninger om det ubærlige*. DISPUKs Forlag.
- Horst, C. & Grabska, K.** (2015). Introduction. Flight and Exile—Uncertainty in the Context of Conflict-Induced Displacement. *Social Analysis*, vol. 59(1), pp. 1–18.
- Jørgensen, R.E. & Shapiro, D.** (2019). 'Vi kan ikke tænke nu'. Flygtninges sociale navigationer i et bevægeligt integrationslandskab. *Uden for nummer*, vol. 39, pp. 42–51.
- Shapiro, D. K., & Egea Jørgensen, R.** (2021). 'Are we going to stay refugees?': Hyper-precarious processes in and beyond the Danish Integration Programme. *Nordic Journal of Migration Research*, 11(2), 172.
- Verdasco, A.** (2019a). Everyday Rituals of Migration: Constructing Relatedness and Agency among Young Refugees in Denmark. *Ethnos*, pp. 1–25.
- Verdasco, A.** (2019b). Communities of belonging in the temporariness of the Danish Asylum System: Shalini's anchoring points. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45:9, pp. 1439–1457.
- Verdasco, A.** (2017). Understandings of self through the category of the 'unaccompanied asylumseeking minor': a Danish ethnography. *Barn*, vol. 2-3, pp. 43–57.

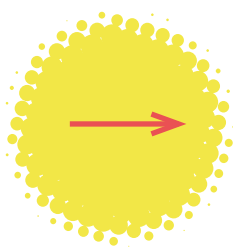
NOTER

1. For børn, der kommer til Danmark før deres fyldte 10. år, er der mulighed for at søge om permanent ophold, når de er fyldt 18 inden de fylder 19 uden at leve op til beskæftigelseskravet. Derfor er fokus i dette studie på de børn og unge, der begynder deres liv i Danmark efter de er fyldt 10 år, men som stadig har en lang uddannelsesvej foran sig.
2. Alle navne er pseudonymer.
3. Jurister og socialrådgivere, der arbejder med målgruppen, beretter om, at nogle familier også forsøger at afhjælpe situationen ved at flygte til et andet europæisk land i et forsøg på at opnå bedre sikkerhed og mere vished.

PEER REVIEWED

Der er forskel på folk, også når de er syge

AF JENS EISTRUP, LEKTOR

Artiklen ser nærmere på, hvordan de klassiske socialpolitiske spørgsmål tager sig ud på sygedagpengeområdet. Hvornår er man berettiget til hjælp, hvor lang tid får man denne hjælp, og hvilke forpligtelser skal man leve op til – når man er 'uarbejdsdygtig som følge af egen sygdom.' Artiklen argumenterer for den tolkning, at der er en politisk norm om, at diffusitet og ikke-linearitet kan være et slør for blandt andet manglende vilje, motivation, medvirken og selvansvar på borgerens side.

Hvornår er man som borger berettiget til offentlig forsørgelse og hjælp? Hvilke forpligtelser skal man som borger leve op til som modydelse for den offentlige hjælp, man kan få? Hvor går grænsen mellem den enkelte borgers ansvar for sin livssituation og det fælles offentlige ansvar for at hjælpe borgere i svære sociale situationer?

Ovennævnte spørgsmål kan siges at høre til socialpolitikens og velfærdssamfundets grundspørgsmål, der i en dansk kontekst har juridisk afsæt i grundlovens §75 stk. 2, der foreskriver at *"Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder."* Formuleringen markerer et offentligt ansvar for borgernes forsørgelse, men efterlader også et betydeligt politisk fortolkningsrum, hvad angår både betydningen af at 'forsørgelsen ikke påhviler nogen anden' og karakteren af de forpligtelser, som samfundet ved lov kræver af den trængende som modydelse for offentlig hjælp.

Sygedagpengesystemet¹, der tager sig af borgere med indkomstbortfald som følge af uarbejdsdygtighed pga. egen sygdom, kan man kalde en grundpille eller en hjørnesten i det samlede velfærdssystem, og systemets rødder går tilbage til 1800-tallet (Klausen 2021; Petersen/Petersen/Chri-

stiansen 2010-14; Jonassen 2002). Uarbejdsdygtighed og dermed indkomstbortfald som følge af sygdom kan regnes som en 'klassisk' social begivenhed, og man kan i så henseende anskue behandlingen af sygemeldte som en slags indikator eller prøvesten for, hvordan et samfund politisk opfatter balancen mellem samfundsansvar, selvansvar og forpligtelser.

Forskningsspørgsmålet, som artiklen bygger på, lyder:

Hvilke politisk-normative opfattelser af værdighed ligger bag den inddeling af syge, uarbejdsdygtige borgere, der følger af det juridiske skel mellem forlængelse og ikke-forlængelse - og dermed inddeling af borgere i to grupper med forskellige forsørgelsesvilkår?

Spørgsmålet besvares i det følgende gennem et kort rids af analysens centrale begreber og tilgang, (2) en analyse af forlængelsesreglerne, nogle tolkninger med fokus på de indlejrede politisk-normative forståelser af at være berettiget til offentlig hjælp og endelig en konklusion og perspektivering af analysen i relation til socialt arbejde på feltet.

FORLÆNGELSER SOM SÆRLIGT FOKUS

I en klassisk socialpolitisk optik (jf. f.eks. Rold Andersen 1973) træder nogle spørgsmål frem som særligt interessante i relation til de sociale hjælpeforanstaltninger. Herunder er grundspørgsmålene omsat til en sygedagpengek kontekst:

- spørgsmålet om tildelingskriterierne og de forpligtelser for borgeren, der stipuleres i loven i den forbindelse (kriterier for tildeling og kriterier for ophør)
- spørgsmålet om en øvre tidsmæssig begrænsning for, hvor længe man kan modtage sygedagpenge (varighedsbegrænsningen)
- spørgsmålet om særlige bestemmelser for forlængelse ud over denne grænse og det snit, der dermed lægges mellem de uarbejdsdygtige, der forlænges, og de, der ikke gør (forlængelsesreglerne)

Interessen samler sig i denne artikel særligt om forlængelsesspørgsmålet. Det gør den, fordi dette spørgsmål (og de socialpolitiske distinktioner, det bærer på) siden reformen af sygedagpengesystemet i 2014 er blevet langt mere nærværende for praksis på området.

S-R-SF-regeringens hensigt med 2014-reformen, der blev vedtaget ved et bredt forlig i december 2013, var oprindeligt at afskaffe varighedsbegrænsningen: Den havde været udsat for vedvarende kritik siden indførelsen i 1980'erne (jf. Petersen/Petersen/Christiansen 2014, s534-37), og anskues fortsat som en forsørgelsesmæssig problemstilling i

årene op til reformen i 2014: I årene 2010-2013 er der henholdsvis 6253, 7004, 7973 og 7555 sager, hvor sygemeldte borgere falder for varighedsbegrænsningen uden at kunne forlænges. Dermed er de henvist til anden forsørgelse eller kontanthjælp, som er formue- og ægtefælleindkomstafhængig³. De borgerlige partier krævede imidlertid, at reformen skulle være økonomisk neutral, og regeringen valgte at indgå et bredt forlig³, hvor varighedsbegrænsningen på de 52 uger ganske vist afskaffedes, men hvor der i stedet blev indført et nyt snit efter 22 uger: Det såkaldte revurderingstidspunkt. Revurderingen skal afgøre, om den sygemeldte enten

1. skal have forlænget sine sygedagpenge efter en af de nu syv forlængelsesmuligheder (se bilag 2) eller
2. overgå til et såkaldt jobafklaringsforløb (JAF)⁴, der er en nyskabelse, og som sikrer et forsørgelsesgrundlag på et niveau med kontanthjælp, dvs. lavere end sygedagpengesatsen, men som til gengæld er uafhængigt af ægtefælleindkomst og formue⁵.

Resultatet er altså en slags hybrid, hvor '52 ugers-afgrunden' fjernes, men hvor der til gengæld kommer et meget stort antal sager, der skal revurderes senest efter 22 uger, vel at mærke ud fra stort set de samme forlængelsesregler, som tidligere trådte i kraft efter 52 uger (se tabel i bilag 1).

Nogle tal til at anskueliggøre det:

- I årene 2010-14 er der mellem 8.800 og 10.000 SDP-sager, der vurderes ift. forlængelse ud over de 52 uger. Mellem 70 og 76 procent forlænges ikke⁶.
- I 2015-2020 er der årligt mellem 48.000 og 52.000 afsluttede SDP-forløb af varighed ud over 22 uger, mens der i de samme år er mellem 13.000 og 16.000 afsluttede JAF-forløb⁷. Dvs. at der er op til seks gange flere sager, der vurderes ift. forlængeskriterierne efter reformen i 2014. Snittet mellem de sygemeldte, der forlænges, og de sygemeldte, der ikke forlænges, bliver således nærværende for et langt større antal både syge borgere og sagsbehandlere.

AT VÆRE VÆRDIGT TRÆNGENDE

Som det fremgår ovenfor, anråber analysen begreber om politisk normativitet og om at være værdigt trængende. Disse begreber knytter an til en forståelse af socialpolitik som noget, der afspejler nogle dybereliggende normative eller ideologiske forståelser af forholdet mellem menneske og samfund. Dvs. at der i socialpolitik kan identificeres bestemte måder at være menneske i samfundet på, som idealiseres,

JENS EISTRUP

Cand. mag i statskundskab og fransk, ph.d., lektor ved Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, VIA. Har undervist og forsket i bl.a. social- og beskæftigelsespolitik, arbejdsmarkedsforhold, velfærdsudvikling, uddannelsespolitik og professionsetik.
jeei@via.dk

og andre måder at være menneske i samfundet på, der problematiseres, og at dette viser sig i det juridiske, politiske og institutionelle blik på borgeren, der skabes af socialpolitikens indhold og distinktioner. Socialpolitikens udformning kan i forlængelse heraf ses som en slags manifestation af samfundets bærende/dominerende kollektive værdier og solidaritet.

I socialpolitisk historie opereres med begreber om at være 'værdigt trængende', dvs. at der er bestemte trangssituationer, der kalder på legitim offentlig hjælp, mens der er andre, der ikke gør (jf. bl.a. Hornemann Møller 2016). En nyere, men beslægtet måde at tilgå dette politisk-normative kerneproblem, er den såkaldte værdighedsteori (Albrecht Larsen 2015; van Oorscholt 2006), der retter fokus mod de fortjenheds-kriterier, som ligger til grund for hjælp fra samfundets side. Velfærdssamfundets måde at opdele og kategorisere borgere på har udviklet og forandret sig i takt med politiske og samfundsmæssige forskydninger.

Kernen i denne tilgang er, at der bag tildelingskriterier for sociale ydelser og beskrivelsen af de krav, borgere skal leve op til for at modtage hjælp og ydelser, ligger politisk-normative eller moralske kategorier om 'deservingness' eller gjort-sig-fortjent-til-hed, altså om hvilke borgere, der fortjener at blive hjulpet og hvilke, der ikke gør (Albrecht Larsen 2008 & 2015; Herup Nielsen 2015 & 2019). Fx er der på kontanthjælpsområdet skudt nye kategoriseringer op gennem de seneste 20 år, som afspejler en forskydning i den politiske forståelse af udviklingspotentialer hos kontanthjælpsmodtagere og dermed i de forpligtelser, de mødes med (jf. Herup Nielsen 2019).

Et andet teoretisk perspektiv på udviklingen i de mere eller mindre udtalte normative forventninger til borgerne fra de forskellige velfærdssystemer findes hos Åkerstrøm Andersen (Andersen et al. 2008; 2014), som jeg her kort vil redegøre for. På grundlag af en længere historisk analyse af dansk forvaltningsudvikling og et omfattende teoriapparat har Åkerstrøm Andersen udviklet et begrebsapparat til at opfange bl.a. de antagelser om eller forventninger til borgeren, som borgeren i velfærdssystemerne skal leve op til, for at systemet kan genkende eller iagttage dem som nogen, der er relevante for systemets ydelse. Til at beskrive disse systemantagelser om eller billeder af borgeren anvender Åkerstrøm Andersen begrebet personfiktion.

I en socialpolitisk kontekst vil den klassiske personfiktion være klienten, der har et hjælp-behov betinget af en social begivenhed - f.eks. knyttet til uarbejdsdygtighed pga. sygdom. 'Klassisk' betyder her, at det sociale hjælpesystem

alene ser den uarbejdsdygtige som klient, mens personfiktionen som patient overlades til sundhedssystemet. Analysens pointe er imidlertid, at disse 'klassiske' personfiktioner er under opbrud som følge af udviklingen af stadig mere komplekse velfærdsorganisationer, der ikke kan afgrænses til kun at operere efter ét systems logik (Andersen et al. 2014, s152ff).

I forlængelse heraf peger Åkerstrøm Andersen på, at der gennem de seneste 20-30 år har udviklet sig personfiktioner af 2. orden. Dette begreb sigter til, at der i moderne velfærdsorganisationer (her i en dansk kontekst) udvikler sig nye typer af borgerbilleder, der afspejler det forhold, at velfærdsorganisationer er afhængige af borgerens aktive medvirken for at kunne løse deres opgave. Derfor udvikler de forskrifter for, hvordan borgeren bør forholde sig for at medvirke til at forandre sin situation, og hjælpen betinges helt eller delvis heraf. Heraf begrebet om 'den aktive medborger', som er en borger, der ikke bare er i stand til at modtage en ydelse/service, men som anskues som medansvarstagende for at ydelsen/service kan opnå den ønskede virkning (Andersen et al. 2014, s238ff). Med afsæt i denne formulerer velfærdsinstitutioner eksplicitte, dobbelte forventninger til borgeren om (1) at være (f.eks.) 'syg' og (2) at være 'ansvarlig' og 'medvirkende' på en bestemt måde.

Samlet set kan vi med de to perspektiver i hånden sætte fokus på

1. hvilke forventninger til og iagttagelser af borgeren fra sygedagpengesystemet, der ligger indlejret i regelsættet, og
2. hvilke normative vurderinger af, hvad der skal til for at gøre sig fortjent til sygedagpengesystemets ydelser, regelsættet bygger på.

Denne tilgang vil vi som nævnt indledningsvis applicere i en analyse af den jura, der regulerer sygedagpengeområdet. Analysens empiriske materiale udgøres således primært af den nugældende sygedagpengelov (SDPL), SDPLs udmøntning i vejledninger på området samt Ankestyrelsens løbende arbejde med at etablere, hvad der er gældende ret (principafgørelser og praksisundersøgelser). Tilgangen bygger på den retsvidenskabelige præmis, at et lovkompleks bygger på visse samfundsmæssige normer og værdier, som udtrykkes overordnet i formålsparagraffer og som løbende indkredses og præciseres gennem ankestyrelsesafgørelser og -undersøgelser samt de vejledninger, der bygger på denne løbende fastlæggelse af gældende ret (Evald 2019). Dvs. at vi politologisk set fokuserer på juraen som produktet af de politiske

“I socialpolitisk historie opereres med begreber om at være ’værdigt trængende’, dvs. at der er bestemte trangssituationer, der kalder på legitim offentlig hjælp, mens der er andre, der ikke gør”

processer, der med politologen Erik Rasmussens ord autoritativt fastlægger og fordeler værdier med gyldighed for et samfund (jf. Goul Andersen 1997, s11).

FORLÆNGELSESGREGLERNE - OG DET SKEL, DE SÆTTER

Som det er berørt ovenfor, er der i sygedagpengeloven (SDPL §27, stk. 1) syv forskellige muligheder for forlængelse af sygedagpenge ud over de 22 uger (se bilag 2). I både selve SDPL og i vejledningen om brug af forlængelsesreglerne (VEJ nr. 9765) spiller begreberne afklaring af arbejdsevne og afklaring af helbredstilstand en helt central rolle i vurderingen af, hvilke sager der kan forlænges. Analysen tager afsæt i disse og stiller skarpt på de syv forlængelsesmuligheder med denne optik. Herunder er konstrueret et skema, der rubricerer forlængelsesmulighederne med udgangspunkt i disse to begreber:

De med rødt fremhævede passager beskriver altså de typer af afklarethed/uafklarethed, der betyder at sygedagpenge ikke forlænges. Det er især den øverste venstre kvadrant, der er interessant her. Som det fremgår, er det fraværet af sikkerhed i tidsprognosen af udviklingen i den helbredsmæssige tilstand, der er det udslagsgivende for, at der ikke forlænges. Det vil sige, at der er en uafklaret arbejdsevne og en helbredstilstand, hvis udvikling det efter en lægelig vurdering er så svært at prognosticere, at det ikke lader sig gøre at sætte et sikkert tidsperspektiv på, hvornår enten en helbredelse via behandling (nr. 3) eller en afklaring af arbejdsevnen (nr. 2) vil kunne finde sted.

Der er således to tidsmæssige skæringspunkter, der er afgørende: enten at det lader sig gøre at forudse, at det via behandling vil være muligt at genoptage normal erhvervmæssig beskæftigelse indenfor 134 uger – eller at der foreligger en sikker vurdering af, at udviklingen i helbredstilstanden muliggør,

SKEMA 1 Forlængelsesreglerne i forhold til afklaring af arbejdsevne og helbredstilstand**

	Uafklaret helbredsmæssigt	Afklaret helbredsmæssigt
Uafklaret arbejdsevne	<p>Overgang til JAF ved fravær af tidsperspektiv på helbredsmæssig afklaring af behandling – dvs. fravær af 'sikker lægelig vurdering' indenfor 69 uger.</p> <p>Forlængelse af SDP (op til 69 uger) pga. foreliggende sikker lægelig vurdering af tidsperspektiv på afklaring af helbredstilstand (nr. 2)</p>	<p>Forlængelse af SDP (op til 69 uger) pga. behov for afklaring af arbejdsevne gennem f.eks. virksomhedspraktik (nr. 2)</p>
Afklaret arbejdsevne	?	<p>Forlængelse af SDP hvis sandsynlig udsigt til revalidering (nr. 1)</p> <p>Forlængelse af SDP v. udsigt til fleks, FPT, ressourceforløb (nr. 4 + nr. 7). Dvs. afklaret, at der ikke er udsigt til tilbagevenden på ordinære vilkår.</p> <p>Forlængelse af SDP, hvis der pågår behandling med et tidsperspektiv (< 134 uger) (nr. 3)</p> <p>Overgang til JAF, hvis behov for virksomhedspraktik som led i optræning efter endt behandling – dvs. uden afklaringsbehov ift. arbejdsevne.</p>

**numre i parenteser henviser til forlængelsesmulighederne jf. SDPL § 27, stk. 1 (se bilag 2)

at arbejdsevnen lader sig afklare inden for 69 uger: ”Det er ved vurderingen en betingelse, at både arbejdsevnen og helbredstilstanden kan afklares inden for 69 uger.” (VEJ nr. 9765, s13)

Man kan opsummere det sådan: Lidelser/helbredstilstande der på den ene side ikke kan siges at udelukke en fuld tilbagevenden til arbejdsmarkedet på ordinære vilkår, men som på den anden side er kendetegnet ved fravær af, hvad man kan kalde en ’klar teknologi’ og nogle heraf følgende nogenlunde tidsmæssigt forudsigelige og lineære forløb - disse lidelser vil tendentielt medføre ikke-forlængelse (og dermed overgang til jobafklaringsforløb). Ankestyrelsens praksisundersøgelse af anvendelsen af forlængelsesmulighed nr. 2 og nr. 3 (Ankestyrelsen 2019) bekræfter overordnet dette billede, idet der i deres gennemgang af korrekte og ukorrekte forlængelser efter nr. 2 og nr. 3 netop lægges vægt på at:

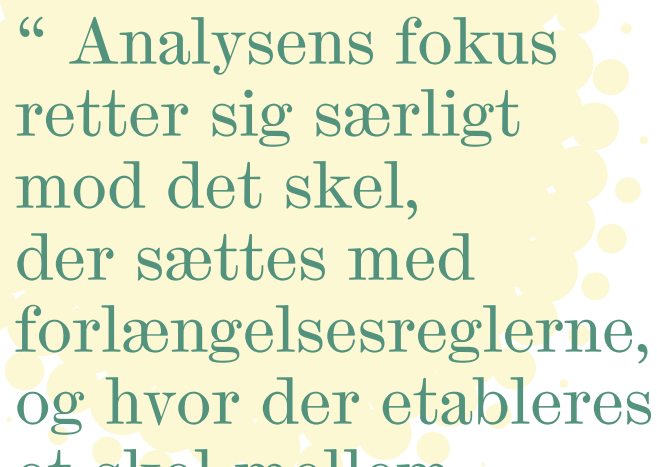
1. (Hvis man er i behandling, og det er klart, at der er behov for at afklare arbejdsevne efter endt behandling (inden for 69 uger), så forlænges efter nr. 2
2. Hvis man er i behandling og det er klart, at arbejdsevnen vil være fuldt retableret efter behandlingen (inden for 134 uger), så forlænges efter nr. 3.
3. Hvis man er i behandling, men at det enten (1) er uklart, om der er behov for at afklare arbejdsevne efter behandlingen eller, (2) at der måske er behov for at afklare arbejdsevne, men behandlingen ikke vurderes at kunne afsluttes indenfor 69 uger - så forlænges IKKE.

Vi kan altså foreløbig slå fast, at lidelsers diffusitet samt fravær af linearitet og af sikker tidsmæssig prognose peger på ikke-forlængelse. Hvordan skal vi politisk-normativt fortolke denne figur?

Tolkning 1

Vi vil her se på, hvad der træder frem, hvis vi anskuer forlængelsesspørgsmålet med afsæt i begreberne om personfiktioner af 1. og 2. orden. Den teoretiske præmis for denne tolkning er, at sygedagspengesystemet er et særligt system, som opererer med nogle særlige kombinationer af funktions-systemers koder og billeder af, hvad relevante problemer er og dermed hvad en relevant modtager af hjælp er.

Set i denne optik skal man for at være relevant modtager i første omgang kunne genkendes som ’uarbejdsdygtig på grund af egen sygdom’ - dvs., at man skal være syg, men man skal desuden være syg på en måde, der forhindrer en i at passe sit/et arbejde. Denne trækker på sundhedssystemets kode (syg/rask), men den er altså ikke helt sammenfaldende. Des-

“ Analysens fokus retter sig særligt mod det skel, der sættes med forlængelsesreglerne, og hvor der etableres et skel mellem grupper af syge, uarbejdsdygtige borgere med forskellig forsørgelsesstatus med henblik på at afdække det politisk-normative grundlag for dette skel”

uden er der i loven formuleret den præmis, at man skal medvirke i opfølgningen (§21, stk. 1+2) – dvs. at man systemisk tillægger den sygemeldte borger en grad af medansvar for at blive rask /generhverve sin arbejdsevne (jf. formålsparagraf og jf. VEJ 9765).

Med Åkerstrøm Andersens begreber iagttages den borger, der modtager systemets ydelser, dermed både som en 1. ordens ”uarbejdsdygtig pga. egen sygdom” og som en 2. ordens ”medansvarlig for egen genvinding af arbejdsevne”. Vi kalder denne personfiktion for SDP-idealborgeren – den borger, der til fulde lever op til SDP-systemets billede af den relevante modtager af systemets ydelser, og denne er altså kendetegnet på kort form ved at være ’syg + ansvarlig’.

Hvis vi tager afsæt i denne dobbelte personfiktion som bærende for den systemiske iagttagelse af ’den relevante borger’, så må vi spørge, hvad der så ligger til grund for opdelingen af de syge borgere efter de 22 uger? Vi antager, at det, at ydelsesniveauet på JAF (=ikke-forlængelse) er lavere end på SDP, afspejler, at JAF-borgeren iagttages som en borger, der i lidt mindre grad end de ’forlængelsesværdige’ lever op til SDP-systemets iagttagelse af ’den relevante borger’ (syg + ansvarlig).

Hvad er det ved JAF-borgeren, sådan som denne fremtræder i regelsættet, der afviger fra SDP-idealborgeren? Tager vi afsæt i den første del af analysen, så har vi konstateret, at JAF-borgeren primært er kendetegnet ved, at der er tale om et sygdomsbillede, som det er svært at sætte et tidsperspektiv på, når det gælder afklaring af helbredstilstanden og (dermed) arbejdsevnen. Det er det, vi har kaldt lidelsens diffusitet og forløbets ikke-linearitet.

Borgeren med diffuse lidelser og ikke-lineært forudsigelig forløb lever ikke til fulde op til SDP-idealborgeren. Vi kan

forstå dette på den måde, at det diffuse rejser spørgsmål ved både 1. og 2. orden af SDP-idealborgeren:

- Selve sygdommen, som forårsager uarbejdsdygtighed, kan, når den ikke kan sættes på en klar diagnostisk og tidslig formel, være svær at adskille fra andre sociale forhold, som påvirker arbejdsevnen (misbrug, familieproblemer, få ressourcer m.m.).
- Kapaciteten til at påtage sig et ansvar på den i systemets optik rette måde kan drages i tvivl, når sygdommen ikke lader sig objektivere og eksternalisere fra borgerens mere moralske og menneskelige egenskaber. Eller med andre ord: det kan med en diffus lidelse være svært at slå fast, om borgeren faktisk ikke kan arbejde (pga. sygdom) eller om borgeren i virkeligheden ikke vil arbejde (pga. manglende motivation eller selvansvar).

Vi kan altså i denne optik pege på, at JAF-borgeren kan ses som en afviger fra SDP-idealborgeren som følge af både sociale og moralske forhold – som begge kan ’gemme sig’ bag det diffuse sygdomsbillede.

Tolkning 2

Når SDP-regelsættet iagttager syge borgere på denne måde og med disse distinktioner, hvilke socialpolitiske normer ligger så til grund herfor? Hvilke politiske opfattelser af værdighed eller fortjenthed (deservingness) ligger til grund for de juridiske distinktioner og kategorier? Indenfor værdighedsteorien (jf. Albrecht Larsen 2015; van Oorscholt 2006) kan man skelne mellem fem politisk-normative dimensioner af opfattelsen af værdighed eller fortjenthed. De er illustreret i skemaet herunder:

SKEMA 2

Begreber	Centrale kode	Fortjenthed/værdighed
Kontrol	Selvforskyldt/uforskyldt	Jo mindre selvforskyldt, jo mere værdig
Behov	Større/mindre	Jo større behov, jo mere værdig til hjælp
Identifikation	Ligner/ligner ikke	Jo mere den trængende ligner ’os’, jo mere værdig til hjælp
Attitude	Taknemmelighed/ikke-taknemmelighed	Jo mere taknemmelighed ift. den modtagne hjælp, jo mere værdig
Gensidighed	Modtager som giver/ikke-giver	Jo mere modtager anses som én, der også giver/bidrager, jo mere værdig til hjælp.

“Borgeren med diffuse lidelser og ikke-lineært forudsigelig forløb lever ikke til fulde op til SDP-idealborgeren”

Sætter vi dette begrebsskema i forbindelse med sygedagpengereglerne, så kan man tegne et billede af, hvilke sygdomstilstande der gør sig mest fortjent til offentlig hjælp – og på baggrund af hvilke normer. Det er primært begreberne behov og kontrol, der er centrale heri og som foldes ud herunder.

Med afsæt i begrebet 'kontrol' kan man anlægge den tolkning, at tvivlen om, hvad der er sygdom og hvad der er manglende vilje/ansvar, kan forklare, at JAF-borgeren anses som mindre værdig til hjælp, og derfor berettiget til en mindre ydelse. Uarbejdsdygtighed som følge af sygdom er en social begivenhed, der som afsæt er klart ikke-selvforskyldt, og i en dansk velfærds kontekst er den, der er ramt på indkomsten som følge heraf, berettiget til hjælp. Det fremgår også af SD-PL-formålsparagraffen (kompensere, genvinde arbejdsevne, forebygge/nedbringe).

Man kan imidlertid pege på, at spørgsmålet om, hvad der er uforskyldt og selvforskyldt, bliver mere og mere uklart, jo vanskeligere sygdommens væsen, varighed og indflydelse på personens arbejdsevne er at vurdere. Så jo mere diffust et sygdomsbillede, jo sværere at skelne mellem hvad der er uforskyldt, og hvad der er selvforskyldt. Hvis skal se forskellen mellem SDP og JAF som et udtryk for en socialpolitisk norm, så kan vi se den som en gradbøjning af værdighed som følge af den mulige tvivl om graden af selvforskyldthed, der ledsager diffuse lidelser.

Med afsæt i begrebet 'behov' kan man - omvendt - pege på, at JAF-borgeren, som bærer af nogle muligvis mere komplekse sociale problemer i sammenhæng med sygdom, kun-

ne anses som berettiget til en hjælp, der mindst er på niveau med SDP. Her viser det sig, at opfattelsen af forholdet mellem behov og fortjensthed er bundet til en velfærds kontekst: Ud fra en selektiv/residual logik kan kompleksiteten af lidelser begrunde mere (offentlig) hjælp, mens det ud fra en mere forsikringsbaseret logik vil være den forudgående status (indkomst, arbejde/ledighed), der vil definere hvor meget hjælp, man bør være berettiget til. Det er således et institutionelt kontekstuelt spørgsmål (og ikke antropologisk eller evolutionspsykologisk), hvordan forholdet er mellem graden af behov og berettigelse til hjælp.

Den danske velfærdsstat kendetegnes typisk som en grundlæggende universel velfærdsstat med principielt samme rettigheder til velfærdsydelse for alle borgere, men med elementer af behovsprøvelse og af forsikringsbaseret på forskellige felter (Jf. Albrecht Larsen & Goul Andersen 2015). Sygedagpenge bygger i praksis på en blanding af et universelt princip og et kompenserende princip, fordi der i medfør af overenskomster med mere for arbejdende i dele af sygdomsperioden er løn under sygdom - en kompensation, der dermed varierer med ens lønniveau, mens dette i sagens natur ikke gælder de ledige sygemeldte.

Ser vi videre på snittet mellem forlængelse (SDP) og ikke-forlængelse (JAF), ligger der altså en sortering i to grupper med forskellige niveauer af og principper for kompensation: SDP er (efter periode med evt. løn under sygdom⁹) kompensation på dagpengeniveau og uden differentiering efter behov, JAF er kompensation på kontanthjælpsniveau ('ressourceforløbsydelse') med differentiering efter behov (forsøger/ikke-

forsørger). Man flytter sig altså fra en forsikringslogik (SDP) over imod en behovslogik (JAF), når man går fra at modtage sygedagpenge til ressourceforløbsydelsen.

Kæder vi de to dele sammen, kan vi sige, at de borgere, hvor man ikke er i tvivl om sygemeldingens/uarbejdsdygtighedens ikke-selvforskyldthed, kompenseres på et højere niveau efter en forsikringslogik – mens de borgere, hvor sygemeldingens/uarbejdsdygtighedens karakter ikke står klart ikke-selvforskyldt frem, kompenseres på et lavere niveau efter en mere behovsorienteret logik. JAF-borgeren befinder sig dermed et sted imellem dagpengesystemets forsikringslogik og kontanthjælpssystemets behovslogik.

KONKLUSION

Hvis vi prøver at sammenholde de to tolkninger, der som nævnt udspringer af to lidt forskellige teoretiske tilgange, så kan vi pege på, at vi med personfiktion-perspektivet i hånden kan gentolke det klassiske begreb om ikke-selvforskyldthed som et grundlag for berettigelse til hjælp. I en klassisk forståelse vil man tænke, at ikke-selvforskyldthed i forhold til sygdom handler om, at man ikke som borger med sin adfærd selv har været skyld i selve sygdommen/lidelsen (f.eks. gennem uagtsomhed, livsstil, usømmelighed el.lign).

Med indtoget af den aktive tankegang på sygedagpengeområdet og med formuleringerne og forventningerne om borgerens aktive medvirken i forløbet efter sygemeldingen, (som optræder tydeligt efter 2006), kan vi med begrebet om 2. ordens forventninger pege på en ny dimension af begrebet om ikke-selvforskyldthed. Den fortsatte sygdom og uarbejdsdygtighed kan herefter ses som et muligt udslag af borgerens manglende med-ansvarstagen for at genvinde arbejdssevnen, så et langtrukket sygeforløb kan i systemets optik opfattes som udtryk for manglende aktiv medvirken eller mangel på vilje til at bedre sin helbredssituation. Så selv om sygdommen, som betinger sygemeldingen, kan være åbenlyst ikke-selvforskyldt, så kan sygeforløbets varighed og karakter i systemets optik være helt eller delvist selvforskyldt.

Lidelsers diffusitet og forløbs ikke-linearitet bliver i denne henseende en tåge, der for sygedagpengesystemet slører enten

1. hvad der er (ikke-selvforskyldt) sygdom og hvad der er (selvforskyldt) mangel på medvirken, vilje og ansvar eller
2. hvad der har at gøre med andre sociale forhold end selve sygdommen, og derfor peger over mod andre hjælpesystemer end sygedagpengesystemet (kontanthjælp, ressourceforløb med mere). Værdighedsteoretisk kan

forskellen mellem forlængelse/ikke-forlængelse altså ses som en graduering af fortjenethed, der knytter sig til den tvivl om borgerens leven op til SDP-idealborgeren, som i SDP-systemets optik skabes af diffusitet og ikke-linearitet.

Hvor stiller dette socialt arbejde på sygedagpengeområdet? Området har siden indførelsen af de første begrænsninger af varigheden i 1982 været et brydningsfelt i socialpolitisk forståelse mellem et princip om social sikkerhed ved uarbejdsdygtighed pga. sygdom og et princip om selvansvar og midlertidighed. Når det gælder praksis på området, har udviklingen betydet, at arbejdet har bevæget sig fra at være en nærmest rent administrativ sagsbehandling (udbetaling af ydelser) til i højere grad at være socialt arbejde i et mere helhedsorienteret og beskæftigelsesrettet perspektiv. Dette indebærer et bredere og dybere blik på sygemeldte borgers situation, men det indebærer også intensivering af den praktiske håndtering og afvejning af forholdet mellem rettigheder (til hjælp og ydelser) og pligter (til at medvirke og tage ansvar).

Reformen i 2014 kan betragtes som ny politisk syntese, som sætter et nyt pres på praksis. Ganske vist forbedres vilkårene for de, der ikke længere oppebærer ret til sygedagpenge (JAF) – men netop fordi sorteringen mellem sygedagpengeforlængelse og ikke-forlængelse (JAF) rykkes frem, får den relevans for et langt større antal borgere end under de tidligere regler. Hertil kommer, at betingelserne, for både at oplyse og dokumentere sagerne og at inddrage borgernes perspektiv op til revurderingen, er sat under pres på grund af tidsfaktoren i forløbene (revurderingen inden 22 uger).

Analysen i denne artikel fremhæver, at det især er borgere med diffuse lidelser og uforudsigelige og ikke-lineære forløb, der juridisk set falder udenfor forlængelsesmulighederne – og den argumenterer for den tolkning, at det kan henføres til en politisk norm om, at diffusitet og ikke-linearitet kan være et slør for blandt andet manglende vilje, motivation, medvirken og selvansvar på borgerens side. Det vedrører altså en mere moralsk dimension af borgerens selvansvar for at medvirke til at løse egen sygesituation.

Med det fremrykkede revurderingstidspunkt installeres en art moralsk vurdering af borgerens medvirken således som et mere eller mindre permanent nærværende perspektiv frem mod revurderingen. Det er ambitionen med analysen at rette fokus mod netop den normative dimension af arbejdet med revurderingen, og det er vurderingen, at en øget bevidsthed om denne dimension kan kvalificere socialt arbejde på feltet¹⁰.

BILAG 1

HISTORISK OVERBLIK OVER VARIGHEDS- OG FORLÆNGESESREGLER		
Årstal	Varighed	Forlængelsesmuligheder*
1972	Ingen begrænsning	-
1982	91 uger indenfor 36 måneder	Ingen
1989	52 uger indenfor 18 måneder	<ol style="list-style-type: none"> 1. revalideringsbestemmelsen (≈ aktuel nr. 1) 2. lægebehandlingsbestemmelsen (≈ aktuel nr. 3) 3. særlige omstændigheder' (f.eks. uhelbredelig sygdom ≈ aktuel nr. 4)
1994		<ol style="list-style-type: none"> 4. arbejdsskadesagsbestemmelsen (≈ aktuel nr. 6) 5. i tilfælde af påbegyndt sag om førtidspension (≈ aktuel nr. 7)
2000		<ol style="list-style-type: none"> 6. hvis behov for afklaring af arbejdsevne (≈ aktuel nr. 2)
2006 + 2010		Justering af varighed af forlængelser for aktuel nr. 2 og nr. 3
2014	Revurdering efter 22 uger, herefter enten forlængelse efter en af syv muligheder i §27 - eller overgang til jobafklaringsforløb på ydelse på kontanthjælpsniveau (ikke formue og ægtefælle-indkomstafhængig)	<ol style="list-style-type: none"> 7. hvis sag skal behandles i rehabiliteringsteam mhp. fleksjob, ressourceforløb eller førtidspension. (aktuel nr. 5) <p>Med denne tilføjelse nu i alt 7 forlængelsesmuligheder.</p>

BILAG 2

UDVALGTE UDDRAG AF AKTUEL SYGEDAGPENGELOV

§ 1 Formålet med denne lov er 1) at yde økonomisk kompensation ved fravær på grund af sygdom, 2) at medvirke til, at den sygemeldte genvinder sin arbejdsevne og vender tilbage til arbejdsmarkedet så hurtigt som muligt og 3) at understøtte samarbejdet mellem kommuner, virksomheder og andre relevante aktører for at nedbringe og forebygge sygefravær

§ 7 Retten til sygedagpenge er betinget af, at en person er uarbejdsdygtig på grund af egen sygdom. Afgørelsen af, om en person anses for uarbejdsdygtig, sker på grundlag af en samlet vurdering af sygdommen og dens indvirkning på den sygemeldtes arbejdsevne.

§ 27. Kommunen træffer afgørelse om at forlænge sygedagpengeperioden for personer, der er omfattet af revurderingstidspunktet i §24, når

1. det på det foreliggende grundlag anses for overvejende sandsynligt, at der kan iværksættes en revalidering, herunder virksomhedspraktik, der kan føre til, at den sygemeldte kan vende tilbage til det ordinære arbejdsmarked,
2. det anses for nødvendigt at gennemføre virksomhedspraktik el-

ler andre afklarende foranstaltninger med henblik på at klarlægge den sygemeldtes arbejdsevne, således at sygedagpengeperioden forlænges i op til 69 uger,

3. den sygemeldte er under eller venter på lægebehandling og den pågældende efter en lægelig vurdering skønnes at ville kunne genoptage erhvervsmæssig beskæftigelse inden for 134 uger regnet fra revurderingstidspunktet,
4. kommunen har vurderet, at en sag skal behandles i rehabiliteringsteamet, med henblik på at kommunen hurtigst muligt kan træffe afgørelse om ressourceforløb, fleksjob eller førtidspension,
5. en læge vurderer, at den sygemeldte har en livstruende og alvorlig sygdom,
6. der er rejst sag om ret til erstatning efter lov om arbejdsskadesikring eller lov om sikring mod følger af arbejdsskade eller
7. der er modtaget en ansøgning om førtidspension efter § 17, stk. 2, 1. pkt., i lov om social pension, eller når kommunen har vurderet, at det er helt åbenbart, at en persons arbejdsevne ikke kan forbedres, og sagen derfor ikke skal forelægges rehabiliteringsteamet, jf. § 18, stk. 2, 2. pkt., i lov om social pension

LITTERATUR

- Albrekt Larsen, C.** (2015). Velfærdsstat, solidaritet og 'bundgrupperne'. I: Harder & Nissen (red.): *Socialt arbejde i en foranderlig verden*. København: Akademisk forlag. s. 163-178
- Albrecht Larsen, Christian & Goul Andersen, Jørgen** (2015). *Den universelle velfærdsstat*, København: Frydenlund Academic.
- Andersen, Bent Rold** (1973). *Grundprincipper i socialpolitikken*, København: Det Danske Forlag.
- Andersen, Jørgen Goul** (1997). *Politik og samfund i forandring*, København: Columbus
- Andersen, Niels Åkerstrøm** (2008). "Velfærdsledelse, diagnoser og udfordringer" i Sløk/Villadsen (2008, red.): *Velfærdsledelse - i den selvstyrende velfærdsstat*.
- Andersen, Niels Åkerstrøm & Pors, Justine** (2014). *Velfærdsledelse*, København: Hans Reitzel.
- Christensen, Anders Bøggild** (2019). *Beskæftigelsespolitik*, København: Hans Reitzel
- Evald, Jens** (2019). *At tænke juridisk*. København: DJØF-forlaget.
- Goli, Marco & Hansen, Louise** (2016). *Socialt arbejde på beskæftigelsesområdet*, 2. udg. København: Hans Reitzel
- Herup Nielsen, Mathias** (2019). *Optimismens politik*, København: Hans Reitzel.
- Herup Nielsen, Mathias** (2015). "Det aktive menneskes triumf? - en analyse af de omfattende forandringer af kategoriseringen af kontant-hjælpsmodtageren", i *Tidsskrift for Arbejdsliv* no. 1/2015
- Hornemann-Møller, Ivar & Elm-Larsen, Jørgen** (2016, reds.). *Socialpolitik*, København: Hans Reitzel.
- Jonasen, Viggo** (2002). *Dansk Socialpolitik*, Århus: Den Sociale Højskole.
- Klausen, John** (2021). *Sygedagpengeloven - med kommentarer*, København: DJØF-forlaget.
- Lov om sygedagpenge** pr. 20.8.21 <https://www.retsinformation.dk/eli/1ta/2021/1712>
- Pedersen, Ove Kaj** (2011). *Konkurrencestaten*, København: Hans Reitzel.
- Petersen/Petersen/Christiansen** (2010-2014 red.). *Dansk Velfærdshistorie*, Syddansk Universitetsforlag (bd. 5, bd. 6.1, bd. 6.2)
- Torfinng, Jakob** (2004). *Det stille sporskifte i den danske velfærdsstat*, Aarhus Universitetsforlag.
- Van Oorscholt, W.J.H.** (2006). Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states, *Journal of European Social Policy* ; Vol 16(1): 23-42.
- VEJ 9765, Vejledning om sygedagpengeperioden og forlængelse** (pr. 2019), <https://www.retsinformation.dk/eli/retsinfo/2019/9765>
- Viby Mogensen, Gunnar** (2011). *Det danske velfærdssamfunds historie 1+2*, København: Gyldendal.

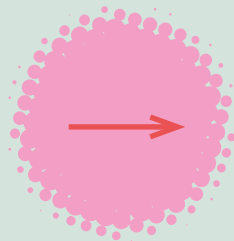
NOTER

1. Sygedagpenge forkortes herefter som SDP.
2. Jf. <https://statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>
3. Forligskredsen består af Socialdemokraterne, Det Radikale Venstre, SF, Venstre, Dansk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti og Liberal Alliance.
4. Jobafklaringsforløb forkortes herefter som JAF.
5. Pr. april 2022 er satsen for højeste sygedagpenge 4.465 kr./uge, mens satsen for et jobafklaringsforløb, 'ressourceforløbsydelse', er på 15.570/11.716 kr./måned (henh. forsørgere/ikkeforsørgere), jf. <https://bm.dk/satser/satser-for-2022/>. For lønmodtagere gælder desuden overenskomstregler om løn under sygdom (som er forskellige på de forskellige overenskomsters dækningsområder), mens arbejdsgiver modtager en kompensation under (dele af) sygeforløbet.
6. Jf. <https://www.statistikbanken.dk/10039>
7. Jf. <https://www.jobindsats.dk/jobindsats/db/DatabankViewer/ChooseMeasure?BenefitGroupId=Y07>
8. Nogle af forlængelsesmulighederne kan være svære at indplacere endegyldigt i dette skema. Jeg har af den grund valgt at undlade at indplacere henholdsvis nr. 6 (hvis sag om arbejdsskade pågår) og nr. 5 (hvis livstruende sygdom foreligger) i skemaet.
9. Løn under sygdom i medfør af overenskomstansættelse, funktionæransættelse eller ansættelseskontrakt falder ikke bort ved overgang til JAF, men vil i nogle overenskomster være tidsbegrænsede.
10. Denne artikel er en udløber af et forskningsprojekt i VIA, der sætter fokus på socialt arbejdes praksis i frontlinjen af sygedagpengesystemet. I dette projekt (Brugerrejsen og beskæftigelsesindsatsen på sygedagpengeområdet — UC Viden - Professionshøjskolernes Videndatabase) sættes fokus på praksis ift. bl.a. uarbejdsdygtighedsvurderinger og forlængelsesregler, hvormed vi kaster lys over den praktiske udmøntning og håndtering af SDP-reglernes politiske normativitet.

PEER REVIEWED

Inddragelse af anbragte børn ved tilsynsbesøg

AF ANETTE BRAABY VAN DEURS, ADJUNKT,
JESPER BUCHHOLDT GJØRUP, ADJUNKT,
MATILDE HØYBYE-MORTENSEN, DOCENT

Artiklen viser et dilemma med inddragelse af anbragte børn og unge, når de inddrages i socialtilsynenes tilsynsbesøg. For socialtilsynenes kvalitetsvurdering skal have fokus på tilbudsniveau, mens det personrettede tilsyn skal påse, at det enkelte barn trives og får den aftalte hjælp. Det lyder klart og enkelt. Men det er det ikke i praksis. Det kan betyde, at der er anbragte børn, der mistrives og ikke får hjælp, selvom der har været en tilsynskonsulent på besøg.

”Selve trivselen er det jo som sådan ikke os, der skal føre tilsyn med”: *Tilsynskonsulent fra socialtilsyn C.* Det kan lyde som en kras udmelding fra én, der fører tilsyn med døgninstitutioner, hvor udsatte børn og unge bor. Men ifølge lovgivningen er det faktisk ikke socialtilsynenes opgave at føre tilsyn med de enkelte børns trivsel. I denne artikel anvender vi af hensyn til læsevenligheden udelukkende betegnelsen ’børn’, som betegnelse for de børn og unge, der er anbragt på døgninstitution.

Når der er truffet beslutning om, at et barn skal anbringes udenfor hjemmet, skal der findes et passende anbringelsessted. En af mulighederne er anbringelse på en døgninstitution (LBK nr 798 af 07/08/2019: §52). Det er socialtilsynene, der fører tilsyn med kvaliteten af døgninstitutionerne (LBK nr 171 af 28/01/2022: §2). Men socialtilsynene skal ikke føre tilsyn med, om det enkelte barn trives. Det er den anbringende kommune, der har det ansvar (LBK nr 171 af 28/01/2022: §148). Der er således en arbejdsdeling: Socialtilsynene laver driftstilsyn, og den anbringende kommune laver det personrettede tilsyn. Socialtilsynenes kvalitetsvurdering skal have fokus på tilbudsniveau, mens det personrettede tilsyn skal påse, at det enkelte barn trives og får den aftalte hjælp. Det lyder klart og enkelt. Men det er det ikke i praksis.

En af de ting socialtilsynene bedømmer, når døgntilbud skal godkendes er, om børnene trives på stedet. Det vil sige, at socialtilsynene ved deres årlige besøg skal vurdere, om børnegruppen generelt trives. Men hvordan løses denne opgave? En af de ting, der giver udfordringer, er hvordan børn inddrages i det driftsorienterede tilsyn. Denne artikel formidler problemstillinger relateret til inddragelse af børn med henblik på at vurdere børnegruppens trivsel ved det driftsorienterede tilsyn.

SOCIALTILSYNENES FORMÅL OG OPGAVER

Lov om socialtilsyn trådte i kraft 1. januar 2014 (LBK nr 171 af 28/01/2022: §25). Opgaven med at føre driftstilsyn er udlagt til fem kommuner, der har ansvar for at føre tilsyn indenfor hver deres region. Der er således fem socialtilsyn i Danmark:

- Socialtilsyn Hovedstaden (Frederiksberg Kommune)
- Socialtilsyn Øst (Holbæk Kommune)
- Socialtilsyn Syd (Faaborg-Midtfyn Kommune)
- Socialtilsyn Midt (Silkeborg Kommune)
- Socialtilsyn Nord (Hjørring Kommune)

(LBK nr 171 af 28/01/2022: §2).

Socialstyrelsen har en auditfunktion i forhold til de fem socialtilsyn og følger løbende socialtilsynenes tilsynspraksis (VEJ nr 9300 af 30/04/2015, pkt. 5).

Socialtilsynene er forpligtet til at aflægge minimum ét tilsynsbesøg på alle døgntilbud en gang årligt, og de kan aflægge såvel anmeldte som uanmeldte tilsynsbesøg. Socialtilsynene skal foretage en risikovurdering ved udmøntningen af tilsynet. Det betyder, at hvis der er mistanke om, at der er problemer med et tilbud, så kan der fx både aflægges hyppigere anmeldte og uanmeldte besøg. Når socialtilsynene fører tilsyn på de enkelte tilbud, kvalitetsbedømmes tilbuddene ud fra en kvalitetsmodel med syv temaer (se faktaboks 1 længere nede). Kvalitetsbedømmelsen formidles i en tilsynsrapport, som fremsendes til tilbuddene. Denne kvalitetsbedømmelse skal indgå i socialtilsynenes dialog med tilbuddene, idet det driftsorienterede tilsyn ikke blot har et kontrolsigte, men også et udviklingssigte. Socialtilsynenes bedømmelser skal således være med til at tydeliggøre udviklingspunkter eller mangler i kvaliteten, og bedømmelserne indgår i en dialog med tilbuddene om fastholdelse eller udvikling af kvaliteten (Socialstyrelsen 2021a). Døgntilbuddene betaler for det driftsorienterede tilsyn efter en omkostningsbaseret takst.

KVALITETSMODEL¹

Kvalitetsmodellen udgør rammen om socialtilsynenes kvalitetsbedømmelser af alle sociale døgntilbud i Danmark. Kvalitetsmodellen er udviklet af Socialstyrelsen og består af syv temaer.

Uddannelse og beskæftigelse

Selvstændighed og relationer

Målgruppe, metode og resultater

Sundhed og trivsel

Organisation og ledelse

Kompetencer

Fysiske rammer

Hvert tema er underopdelt i en lang række kriterier og indikatorer, der udpeger de forhold, der specifikt skal lægges vægt på ved bedømmelsen af et tilbud. Temaet ’sundhed og trivsel’ indeholder en indikator, der lyder ’borgerne trives i tilbuddet’. Hver indikator bedømmes af tilsynskonsulenten på en skala fra 1 – 5², hvor 5 er udtryk for, at den pågældende indikator anses for opfyldt. Hvis et tilbud scorer 5 i indikator 5.a. betyder det altså, at Socialtilsynet vurderer, at borgerne i meget høj grad trives i tilbuddet.

Den skriftlige kvalitetsvurdering på temaniveau offentliggøres på Tilbudsportalen, men ikke den fulde tilsynsrapport (BEK nr. 617 af 03/05/2020, bilag 1). Den fulde rapport kan rekvireres ved anmodning om aktindsigt. Undersøgelser af børn anbragt i døgntilbud har gentagne gange vist, at der forekommer alvorlig mistrivsel blandt flere af de anbragte, og at der på anbringelsesstedet forekommer hændelser som selvskaade, selvmordsforsøg, trusler, vold og voldtægt. Værst ser det ud på døgninstitutionerne (Olsen og Lausten, 2017, Ottosen m.fl., 2014, Lausten og Jørgensen, 2016). Der har derfor fra forskellig side været øget fokus på de anbragte børns trivsel.

Ambitionerne bag etableringen af de fem nye socialtilsyn var blandt andet, at der skulle sikres et langt større fokus på borgeren, det vil altså sige de anbragte børn (Socialstyrelsen, 2012). Ved forarbejderne til lov om socialtilsyn blev der lagt vægt på, at socialtilsynet skal inddrage oplysninger fra borgere i tilbuddet (lovforslag nr. L205, 2013), og kvaliteten af et tilbud skal være kendetegnet ved, i hvor høj grad formålet med indsatsen, jf. lov om social service, realiseres og bidrager til, at borgerne trives (BEK nr. 536 af 02/05/2019, bilag 1). Kvalitetsmodellen er et redskab beregnet til at sikre dette.

Spørgsmålet er, hvordan socialtilsynene løfter opgaven omkring netop at lave driftsorienteret tilsyn, der skal inddrage oplysninger fra børnene og have fokus på, om de trives på døgninstitutionen. Artiklens forskningsspørgsmål er derfor: Hvordan inddrages de anbragte børns udsagn om egen trivsel i det driftsorienterede tilsyn?

DATAINDSAMLING OG ANALYSESTRATEGI

For at besvare forskningsspørgsmålet har vi formuleret følgende arbejdsspørgsmål:

1. Er udsagn fra børn synlige i tilsynsrapporterne? Og hvordan fremstår de i så fald?
2. Hvilke udfordringer fortæller tilsynskonsulenterne om i forbindelse med inddragelse af børn ved tilsynsbesøg og ved afrapportering?

Arbejdsspørgsmål 1 besvares ved analyse af tilsynsrapporter udarbejdet af de fem tilsyn. Det drejer sig om tilsynsrapporter fra 79 tilbud (alle landets døgninstitutioner godkendt efter lov om social service § 66, stk. 1, nr. 7, hvis primære målgruppe er børn og unge med sociale og adfærdsmæssige problemstillinger). Der er indsamlet tilsynsrapporter fra perioden 2020 og primo 2021. De er fremsendt fra de fem socialtilsyn³ efter anmodning om aktindsigt. Tilsynsrapporterne blev systematisk gennemgået på udvalgte trivselsrettede indikatorer (uddybes i næste afsnit).

ANETTE BRAABY VAN DEURS

Socialrådgiver og kandidat i socialt arbejde. Ansat som adjunkt ved socialrådgiveruddannelsen på VIA University College. Forsknings- og undervisningsaktiviteter indenfor socialt arbejde med særligt fokus på udsatte børn og familier.

JESPER BUCHHOLDT GJØRUP

Cand.scient.adm, er ansat ved VIA University College som adjunkt på Socialrådgiveruddannelsen i Holstebro, hvor han blandt andet underviser i kvalitet og evaluering. Er som forsker tilknyttet Forskningscentret for uddannelseskvalitet, professionspolicy og praksis (UPP).
jbug@via.dk

MATILDE HØYBYE-MORTENSEN

Ph.d. i statskundskab. Ansat som docent ved VIA University College ved Forskningscenter for ledelse, organisation og samfund. Underviser på socialrådgiveruddannelsen og forsker i styring og professionel praksis på socialområdet.
mahm@via.dk

“Selve trivslen er det jo som sådan ikke os, der skal føre tilsyn med”

Tilsynskonsulent fra socialtilsyn C

Arbejdsspørgsmål 2 besvares ved analyse af gruppeinterviews med tilsynskonsulenter i fire⁴ af de fem tilsyn med i alt 11 ansatte i socialtilsynet gennemført i juli 2021.

Af hensyn til interviewpersonernes anonymitet har vi valgt ikke at redegøre for karakteristika ved den enkelte interviewperson. Gruppen af interviewpersoner er kendetegnet ved, at:

- De interviewede havde forskellige uddannelser, herunder pædagoger, socialrådgivere og kandidatgrad i fx socialt arbejde eller pædagogik.
- Der var både erfarne og forholdsvis nyansatte tilsynskonsulenter (1-8 års erfaring)
- De har en lang socialfaglig erfaring, fx som ansatte på - og ledere af - sociale tilbud

Inden interviewene var deltagerne blevet informeret skriftligt om interviewenes formål og fire temaer, som var: - tilsynsbesøg, - inddragelse af børn og unge, - undersøgelse af trivsel, og - afrapportering af børn og unges trivsel. De var ligeledes blevet bedt om at udfylde, underskrive og indsende et informeret samtykke. Tre interviews blev gennemført online via video (Zoom og Teams), mens et foregik ved fysisk fremmøde. Hvert interview varede cirka en time. Vi har i artiklen valgt at anonymisere interviewpersoner og socialtilsyn og har givet socialtilsynene bogstaverne A, B, C og D.

Lydoptagelserne fra interviewene blev transskriberet. Dernæst er interviewene systematisk analyseret i Nvivo, hvor der er foretaget en kvalitativ indholdsanalyse (Glavind 2019), under tre temaer:

1. Inddragelse (hvordan inddrages børn og unge i tilsyn?)
2. Vurdering (hvordan fortolkes børn og unges udsagn?)

Afrapportering (hvordan afrapporteres børn og unges udsagn i tilsynsrapporterne?).

Efterfølgende blev udsagnene fra de fire interviews kondenseret. I denne kondensering fremstår flere problemstillinger, som tilsynskonsulenterne oplever i deres arbejde med at inddrage børn. Vi har valgt at lade udvalgte problemstillinger være strukturerende for vores formidling her i artiklen. Det drejer sig om:

1. at få børnene i tale
2. fortolkning af det børnene siger
3. formidling af det børnene har sagt.

I artiklen anvendes eksemplificerende citater. Citaterne er redigeret for at øge læsevenligheden, eksempelvis er fyldord og gentagelser taget ud, og forklarende ord er indsat i citatet i [...].

For yderligere indblik i vores dataindsamling (analysemetoder, auditskema, interviewguide mm) se metodenotat, der er tilgængeligt på UCViden.dk (Van Deurs, Gjørup og Højbye-Mortensen 2022).

TILSYNSRAPPORTERNE

I dette afsnit besvares arbejdsspørgsmål 1: Er udsagn fra børn synlige i tilsynsrapporterne? Og hvordan fremstår de i så fald? Til vores analyse af om udsagn fra børn er synlige i tilsynsrapporterne, og hvordan de i så fald fremtræder, har vi udvalgt fire indikatorer fra Socialtilsynets kvalitetsmodel, som rapporteres i tilsynsrapporterne. De er udvalgt på grund af indikatorernes ordlyd, der specifikt er rettet mod barnets subjektive oplevelse, og som vi derfor antager, er de indikatorer med højest sandsynlighed for at inddrage udsagn fra børn. Det betyder, at vi i forhold til analyse af tilsynsrapporterne har afgrænset os til at kigge på indikatorerne 2c, 2f, 4a, 5a⁵.

De fire indikatorers fulde ordlyd er:

DE FIRE INDIKATORERS FULDE ORDLYD

Kvalitetsmodellen udgør rammen om socialtilsynenes kvalitetsbedømmelser af alle sociale døgntilbud i Danmark. Kvalitetsmodellen er udviklet af Socialstyrelsen og består af syv temaer.

Borgerne har med udgangspunkt i deres ønsker og behov kontakt til og samvær med deres familie og netværk i dagligdage. (indikator 2.c.)

Børnene og/eller de unge har en fortrolig relation til en eller flere voksne, der har en positiv betydning for deres liv. (indikator 2.f.)

Borgerne bliver hørt, respekteret og anerkendt. (indikator 4.a.)

Borgerne trives i tilbuddet. (indikator 5.a.)

TABEL 2: OVERSIGT OVER ANTAL TILBUD, DER HAR FÅET SCOREN FRA 1-5.
Hvor høj en score har de fem socialtilsyn givet på fire trivsels-indikatorer?

Antal tilsynsrapporter	Score på indikatorniveau (5) er det højeste					"ikke belyst" (Mangler data om indikatorscore)	Antal tilsynsbesøg /rapporter i alt
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
2.c: kontakt/samvær med familie/netværk	41	14	3	0	0	21	79
2.f: positiv fortrolig relation til voksne	41	11	4	1	0	22	79
4.a: hørt, respekteret og anerkendt	41	16	6	3	0	13	79
5.a: trives i tilbuddet	37	20	8	2	0	12	79

Kilde: Audit af 79 tilsynsrapporter/besøgsnotater fra 2020

Vores analyse af tilsynsrapporterne viser, at socialtilsynene generelt giver døgninstitutionerne en høj score, nemlig overvejende 4 og 5, og altså bedømmer kvaliteten som høj på de udvalgte indikatorer (se tabel 2). Det kan ses, at der i alle fire indikatorer er over 50 af de 79 tilbud, der scorer enten 4 eller 5. Og i indikatoren 'at borgeren bliver hørt, respekteret og anerkendt' (4.a.) scorer 41 af de 79 tilbud 5.

TABEL 1: FREMGÅR DET AF TILSYNSRAPPORTERNE OM, DER ER TALT MED BØRN?

Tilsyn	Antal rapporter som indgik i audit	Antal rapporter, hvor det fremgår, at der er talt med børn (under de udvalgte indikatorer)
Hovedstaden	26	20
Øst	10	5
Midt	13	13
Nord	12	10
Syd	18	Ikke muligt at afgøre ⁶
I alt	79	48

Denne score er en faglig vurdering, som den enkelte tilsynskonsulent foretager efter tilsynsbesøg. Hvad der ligger til grund for vurderingen kan fremgå mere eller mindre tydeligt i tilsynsrapporterne. I denne artikel har vi fokus på, hvordan udsagn fra børn indgår. Vi har derfor optalt, hvor tit tilsynsrapporterne angiver, at der har været talt med børn. Af de 79 rapporter, der indgår i denne optælling, fremgår det i 48 rapporter, at der har været talt med børn (se tabel 1).

Det er angivet i 20 af de 61 rapporter (61 rapporter, fordi de 18 fra Socialtilsyn Syd ikke indgår), hvor mange børn, der har deltaget, og antallet af inddragede børn går fra 1 til 5. Her ses der lokale praksisforskelle mellem socialtilsynene, idet to socialtilsyn aldrig angiver, hvor mange børn, der er talt med (se Metodenotat). Et andet spørgsmål er, hvordan tilsynskonsulenterne forstår og inddrager det, børnene siger, i deres kvalitetsvurdering. Det undersøges i næste afsnit.

PROBLEMSTILLINGER I FORHOLD TIL AT INDDRAGE BØRN I TILSYNSARBEJDET

At få børnene i tale

Selve opgaven - at foretage driftsrettet tilsyn og vurdere et tilbuds kvalitet - medfører nogle dilemmaer i forhold til at inddrage børn, som bor på døgninstitutionen.

Tilsynskonsulenterne er meget eksplicite om, at deres opgave er at vurdere tilbuddenes kvalitet og ikke det enkelte barns trivsel, da dette henhører under det personrettede tilsyn. Som en tilsynskonsulent siger:

”Altså, ikke at vi er ligeglade med trivsel, men det enkelte barns trivsel ligger et andet sted” (Tilsyn C).

Tilsynskonsulenterne fortæller, at børnene ofte ikke forstår tilsynskonsulenternes rolle, og de gør derfor meget ud af at pointere overfor børnene, at de ikke er kommunale sagsbehandlere, der kender børnenes sag eller kan hjælpe det enkelte barn, også selv om de spørger ind til børnenes trivsel:

”Det er jo en balancegang at undgå, at vi bliver en del af den unges sag. De skal jo ikke ligge og ringe til os, hver gang de synes en medarbejder på tilbuddet er dum. Vi fortæller dem, at vi ikke er det personrettede tilsyn, så vi kan på den måde ikke hjælpe dem, men vi kan godt lave en aftale med dem om at sige: Du skal ringe til din sagsbehandler” (tilsynskonsulent fra socialtilsyn D).

Eftersom flere af indikatorerne i kvalitetsmodellen forudsætter, at der kommer input fra børnene, så bestræber tilsynskonsulenterne sig på at få kontakt til børnene. Men en udfordring, der beskrives i alle fire interviews, handler om, at det kan være svært at få børnene i tale. Der peges på forskellige årsager, som fx at de fleste tilsyn ligger om dagen, og at børnene derfor ofte er i skole. Andre peger på, at børnene ved uanmeldte tilsyn ofte ikke er hjemme. Børnene kan også have en vis modvilje mod at tale med tilsynskonsulenterne:

”Man skal på en eller anden måde gøre sig fortjent til, at de orker at dele deres fortælling med os, fordi de ikke umiddelbart kan se, at der kan være nogle ting, det er godt at et tilsyn får at vide. Sådan tænker børn jo ikke” (Tilsyn A).

Tilsynskonsulenterne oplever dette som dilemmafyldt. På denne ene side ses inddragelse som væsentlig for at belyse trivsel:

”Vi er altid optagede af børn og unges trivsel. Altid.” (D)

og samtidig er det vanskeligt:

”Nogle gange står vi i de dilemmaer, ikke? Hvor meget vi skal presse på for at tale med nogen, som ikke gider tale?” (Tilsyn D).

I alle fire interviews giver tilsynskonsulenterne udtryk for, at kontakten med børnene lykkes bedst, når samtalerne foregår i en uformel ramme som fx i rygeskuret, sammen med børnene på legepladsen, eller når de unge er i stalden eller viser deres værelse frem.

Fortolkning af det, børnene siger

Udover at formålet med tilsynskonsulentens besøg kan være svært at formidle til børnene, og at det er svært overhovedet at få børnene i tale, så fortæller tilsynskonsulenterne også om udfordringer i forhold til, hvordan børnenes udsagn skal forstås og fortolkes. En årsag til dilemmaet kan måske være, at det er uafklaret, hvad begrundelsen for at inddrage børnene er, og dermed hvilken type af børneinddragelse, der er tale om. I Børnerådets model sondres mellem individuelt niveau, der vedrører en konkret sag eller indsats, og kollektivt niveau, der vedrører en mere generel vidensindsamling, hvor barnet inddrages som repræsentant for en større gruppe børn (Børnerådet, 2016). Når børn inddrages som repræsentanter har det til formål at løfte et vidensniveau og en indsats på et generelt plan. Det personrettede tilsyn med anbragte børn kan således ses som den individuelle inddragelsesform, hvorimod socialtilsynets driftsorienterede tilsyn er et led i en generel undersøgelse til brug for kvalitetsbedømmelse af barnets anbringelsessted. Det er en central forskel til inddragelse af børn i fx forvaltningsmæssig sammenhæng, hvor børnene inddrages i deres egen sag og beslutninger, der vedrører deres fremtid.

I interviewene anvendes ordet 'repræsentant' ikke, men der er flere udsagn, der peger på, at tilsynskonsulenterne netop betragter børnene som repræsentanter, der skal bidrage til at give viden om det generelle billede af kvaliteten på døgninstitutionen. Blandt andet forsøger tilsynskonsulenter at afklare og vurdere, om de enkelte børns fortællinger er repræsentative for alle børn i tilbuddet.

Tilsyn A: ”det er da en udfordring hele tiden at have øje for, om det er en generel ting, der gælder for alle børnene.”

Tilsynskonsulenternes udfordring er, at børnenes trivsel ofte kun undersøges indirekte, og at trivsel skal vurderes i sammenhæng med tilbuddets kvalitet. Ét af de anvendte parametre til afklaring af, hvorvidt mistrivsel kan tilskrives dårlig kvalitet på tilbuddet, er opgørelse af, hvor mange børn der siger, at de mistrives. En tilsynskonsulent beskriver, at an-

“Ambitionerne bag etableringen af de fem nye socialtilsyn var blandt andet, at der skulle sikres et langt større fokus på borgeren, det vil altså sige de anbragte børn”

tallet af børn, der mistrives på et tilbud, har betydning for, hvornår kvalitetsvurderingen fra et tilbud ryger ned på en lavere score:

”Hvornår er der stemmer nok til, at jeg synes, at nu ryger vi ned på 3 eller 2?” (Tilsyn A).

En sådan summativ vurdering må dog ses i lyset af, at der typisk tales med ét til tre børn og i enkelte tilfælde fem børn.

En anden fremgangsmåde er at sammenstykke trivselsvurderingerne ud fra udsagn fra forskellige kilder, fx sagsbehandlere, hvor børnenes udsagn om mistrivsel bare er én af kilderne. Det omtales af tilsynskonsulenterne som ’trianglering’ og dækker over, at der inddrages flere forskellige kilder til kvalitetsvurderingen.

Konsulent fra socialtilsyn B: ”Vi har den socialfaglige baggrund, der gør, at vi kan godt trække det ud af det interview med barnet, som er væsentligt her og anvende det i den samlede vurdering, men vi jonglerer jo med rigtig mange data, og skal afgøre, hvordan vægtes det lige præcis i dét her forhold?” (Tilsyn B).

Når børn inddrages som repræsentanter for børnegruppen, så bliver deres subjektive oplevelser mindre vigtige, og fokus kommer over på børnenes motiver eller årsagerne til, at de oplever tingene, som de gør. Som et led i belysningen af trivsel fortolker tilsynskonsulenterne børnene og de unges ud-

sagn, og et af de spørgsmål, der kredses om i denne proces, er graden af alvor i det, børnene fortæller. For eksempel beskriver tilsynskonsulenterne almindeligt ’brok’, som ikke skal tages som udtryk for, at der er noget galt med kvaliteten på døgninstitutionen:

”Nogle gange så kan de jo godt brokke sig lidt og det handler jo tit om, at de voksne bestemmer noget, som de unge gerne selv vil bestemme” (Tilsyn A).

Når de interviewede børn ofte udtrykker utilfredshed med tilbuddets regler, ses dette som udtryk for børnenes og de unges umodenhed og utilbøjelighed til at acceptere krav, der af tilsynskonsulenterne forstås som almindelige og rimelige krav i forhold til at hjælpe børnene med at blive kompetente, ansvarlige voksne.

”Der har vi tit hørt de unge beklage sig over, at de har mange praktiske opgaver med rengøring og mad.... Det er sådan et helt fast tema.” (Tilsyn D).

Noget andet, tilsynskonsulenterne beskriver, som gør, at den mistrivsel, børnene giver udtryk for, ikke nødvendigvis afspejler kvaliteten i døgninstitutionen, er en mistrivsel, som følge af det at være fjernet fra sine forældre.

”Og der har vi jo den udfordring, at der er nogle af børnene, der jo ikke kan lide at være på døgninstitutionen,

fordi de helst ikke ville have været fjernet hjemmefra. Og der skal vi jo sortere imellem, hvad er det for nogle oplysninger, der kobler sig på det ene, og hvad kobler sig på kvaliteten her på døgninstitutionen?" (Tilsyn C).

Inddragelsen af børnene handler således ikke i sig selv om at høre, hvordan børnene oplever deres trivsel, men om at søge svar på, om tilbuddet forårsager mistrivsel, om tilbuddet gør tilstrækkeligt for at afhjælpe eventuel mistrivsel, og om det enkelte barns udsagn belyser døgninstitutionens kvalitet.

Formidling af det børnene har sagt

Når tilsynskonsulenterne har været på tilsynsbesøg på døgninstitutionerne, skal de lave deres kvalitetsbedømmelse og tilsynsrapport (med undtagelse af ét tilsyn, der ikke laver rapporter).

I tilsynsrapporterne er der forskellige strategier for, hvordan børns udsagn skal formidles. Et gennemgående hensyn er her beskyttelsen af det enkelte barn. Børnene står i et afhængighedsforhold til anbringelsesstedet, og tilsynskonsulenterne lægger vægt på ikke at få fremhævet et enkelt barn som afsender. En konsulent fra tilsyn C fortæller:

"Nogle gange så spørger jeg de unge, om vi må snakke med ledelsen eller medarbejderne om det de fortæller os, og nogle siger "Ja ja vi er ligeglade" men nogle gange kan man godt fornemme, at selvom de siger, at de er ligeglade, så er de lidt beklemte ved det. Og så søger man alligevel at lade være med at fremhæve deres eksempler, men på en eller anden måde alligevel at få indholdet puttet ind i rapporten. Det handler hele tiden om at prøve at være ordenlig, fordi de kan godt være bange for, at det får betydning for dem. Nogle unge spørger "Hvad nu når jeg har fortalt jer det her, hvad sker der så med mig nu?".

I interviewene fortælles om forskellige måder, tilsynsrapporterne kan skrives på, så børnene bliver beskyttet. En tilsynskonsulent i B fortæller:

"Ja, vi ville aldrig citere børnene direkte. Det ville være meget sjældent [...] det er jo for at beskytte børnene, men vi kan godt skrive, at vi vurderer sådan her på baggrund af interview med børnene. Men ikke nødvendigvis, hvad de har sagt helt nøjagtig, det er ikke det vi skal gengive, og vores rapport er ikke bygget op, så vi behøver at gengive detaljer".

“En årsag til dilemmaet kan måske være, at det er uafklaret, hvad begrundelsen for at inddrage børnene er, og dermed hvilken type af børneinddragelse, der er tale om”

Selvom børnene ikke citeres direkte, kan de stadig være genkendelige i rapporten, fx hvis leder og medarbejder på døgninstitutionen ved, hvem tilsynskonsulenten har talt med på stedet. En anden måde at beskytte børnene på er derfor at sløre, hvor mange der er talt med. I interviewet med konsulenter fra tilsyn D fortælles:

1: "Hvis jeg har lovet en ung anonymitet, så vil jeg kamuflere udsagnet i mængden... Så jeg skriver aldrig, hvor mange jeg har talt med". 2: "jeg skriver for eksempel "Talt med børn, unge repræsenteret fra samtlige af delinger" eller "En større gruppe unge" eller "Deltaget i en gruppeaktivitet", men jeg skriver ikke antallet, det gør jeg ikke". 1: "Så etikken i forhold til at skjæme de unge vil være væsentligere end om der står en eller to. Altså det er der, jeg tænker, vi kan gå ind og dreje på den knap, og det er ikke for at skjule eller kamuflere, men det er simpelthen for at beskytte de her unge" (tilsyn D).

Når tilsynskonsulenter vælger at inddrage børnenes udsagn, hvad enten de er kamouflerede eller ej, på trods af, at de finder det vigtigt at beskytte børnene, så skyldes det, at de skal kunne begrunde, hvorfor de giver den score, de nu gør. Særligt når det er en lav score, altså tallene 3, 2 og 1. Tilsynskonsulenterne i tilsyn C fortæller:

"Tilbuddene vil jo altid stille spørgsmål til, hvad der ligger til grund for, at de scorer lavt. Og det skal jo helst fremgå, eller det SKAL fremgå af teksten i tilsynsrapporten, hvorfor der er scoret 2 i den pågældende indikator. [...] Vi skal jo ikke dokumentere så meget, hvorfor vi giver en høj score, som når vi synes det ikke går så godt, og derfor giver en lav score [...] det skal jo altså understøttes med noget data, man kan ikke bare finde på".

Derfor bliver det vigtigt for tilsynskonsulenterne at skrive nogle kilder på og begrunde, hvorfor de kvalitetsbedømmer tilbuddet, som de nu gør.

Tilsynskonsulenterne fortæller også, at tilbudslederne går meget op i at opnå de bedst mulige bedømmelser:

"Man kan sige tilsynsrapporterne har jo det formål, at vi ikke kun er en kontrolinstans, vi skal også være med til at sikre udvikling af tilbuddene. Og rigtig mange tilbudsledere går MEGET højt op i helt minutiøst hvad der står nede i de enkelte indikatorer, fordi de skal op

og score 5 og de skal bare have en flot rapport, som de kan sende ind til byrådet for eksempel." (Tilsyn C).

Det går igen i interviewene, at tilsynskonsulenterne ikke primært ser sig selv som kontrolinstans, men i lige så høj grad som en dialogpartner, der skal understøtte tilbuddenes faglige udvikling. I et af interviewene forklares, at det ikke er i deres eller andres interesse at lukke dårlige anbringelsessteder, men at støtte tilbuddene til at blive velfungerende:

"Vi har jo en interesse i, at tilbuddene er velfungerende. Det ville jo være omsiggribende, hvis vi lukker steder, hvor der er anbragt 40 børn... Prøv at forestille dig, hvad man skulle ud og finde af nye steder og så videre og nogle af børnene har jo været i familiepleje tre gange, inden de kom i tilbud. Så det er egentlig ikke i nogens interesse at lukke tilbud. Jeg tænker meget vores tilsyn som en forebyggende effekt. De kommer jo op på tærne for at levere en ordentlig kvalitet" (Tilsyn A).

OPSAMLING OG DISKUSSION

I 31 rapporter ud af 79 kan vi ikke se, at der har været talt med børn. Hvis børnene på et tilsynsbesøg fortæller om personlig mistrivsel, får de besked på at kontakte deres sagsbehandler, fordi det ikke er tilsynets ansvar at lave personrettet tilsyn. Flere af børnenes kritiske udsagn risikerer at blive filtreret fra som brok. Vores undersøgelse tyder på, at tilsynskonsulenterne ved deres tilsynsbesøg og i deres vurderinger har fokus på tilbuddets kvalitet, ikke det enkelte barns trivsel. Det kan betyde, at der er anbragte børn, der mistrives og ikke får hjælp, selvom der har været en tilsynskonsulent på besøg.

Er det godt nok? Er det til gavn og hjælp for anbragte børn, som vi ved er særligt sårbare (Andersen, 2012) og har væsentligt sværere liv end ikke-anbragte børn (Egelund et al. 2009)? Vores opfattelse er et klart nej. Men hvad er årsagen til denne praksis, og hvordan kan det ændres? Vores undersøgelse peger på nogle strukturelle og metodiske udfordringer, som vi vil diskutere i det følgende.

For det første: Den formelle adskillelse af driftstilsyn og personrettet tilsyn er ikke enkel i praksis. Opgaven for socialtilsynene er at afdække og bedømme et tilbuds generelle kvalitet. For at udlede en sådan generel tendens anbefaler Børnerådet, at man anlægger en kvantitativ tilgang i inddragelsen af børn (Børnerådet, 2016). Når socialtilsynene kommer på driftsorienterede tilsynsbesøg, laver de en stikprøve på en tilfældig dag, hvor de har samtaler med tilfældigt ud-

valgte børn, ofte bestemt af hvem der er hjemme, og hvem der har lyst til at deltage. Det har blandt andet den konsekvens, at tilsynskonsulenterne oftest ikke har en forudgående viden om de børn, de taler med, og dermed ikke viden om børnenes forudsætninger for at indgå i samtalen. Samtidig taler de oftest ikke med ret mange børn, og dermed har de et spinkelt grundlag for at udlede noget generelt ud fra det, børnene siger. I stedet forsøger tilsynskonsulenterne at spørge ind til emner, der kunne tænkes at afspejle nogle generelle tendenser i tilbuddet. Det vanskeliggøres imidlertid, hvis børnene har modstand mod deltagelse, hvis de kun har lyst til at snakke i kort tid, eller hvis de er utrygge.

For det andet: Det er uafklaret, hvordan de enkelte børn skal inddrages med henblik på at give et generelt billede af tilbuddet. Hvordan kan man egentlig forstå og praktisere inddragelse, når få børn på meget kort tid på vegne af alle børn skal bidrage til en generel bedømmelse af deres anbringelsessted? Tilsynsbesøg svarer på den vis til, hvad man i evalueringslitteraturen kalder 'site visits', som er forbundet med alvorlige metodiske begrænsninger (Patton 2015 påpeger behovet for standarder for site visits, men anviser ikke en god metode til at inddrage anbragte børn). Kan man i virkeligheden kalde det inddragelse, eller har det snarere symbolsk karakter – altså at børnene tilbydes mulighed for at udtale sig, men uden en egentlig forventning om, at børnenes svar vil få betydning for udfaldet af bedømmelsen af tilbud-

Socialtilsynene er under pres i forhold til at balancere rollen som både kontrollører og dialogpartnere for tilbuddene”

det? De driftsorienterede tilsyn som ramme for inddragelse giver svære betingelser for grundig forberedelse af rekruttering, forberedelse af børnene og gennemførelse af dybdegående samtaler, der kan afdække objektive forhold, der kan indgå i den efterfølgende kvalitetsbedømmelse.

De metodiske tilgange til samtaler og interviews med børn, der er udviklet med henblik på barnets deltagelse i egen sag og beslutninger vedrørende deres eget liv, er efter vores opfattelse ikke overførbare til socialtilsynenes inddragelse af børn som repræsentanter. Der er efter vores opfattelse behov for flere undersøgelser med sigte på metodeudvikling, der tager afsæt i socialtilsynets formål med inddragelse af børn, viden om børn som informanter og etiske problemstillinger forbundet med inddragelse af børn.

For det tredje: Socialtilsynene har en modsætningsfyldt rolle som både kontrollant og dialogpartner. Er det lykkedes at etablere et uvildigt tilsyn, der har fokus på børnenes trivsel og på, om børnene får en indsats, der svarer til servicelovens bestemmelser? Eller er pendulet svunget for langt over imod et fokus på tilbuddenes behov?

Socialtilsynene er under pres i forhold til at balancere rollen som både kontrollører og dialogpartnere for tilbuddene. Socialtilsynenes rolle som fagligt vejledende sparringspartnere blev evalueret i 2018, hvor Ankestyrelsen undersøgte tilbuddenes tilfredshed med socialtilsynene, herunder hvorvidt de var anerkendende og lydhøre med balance mellem kontrol og dialog (Ankestyrelsen, 2018). Ankestyrelsens evaluering af tilbuddenes tilfredshed med socialtilsynene afspejler, at socialtilsynet ikke blot ses som kontrollør af kvalitet, men også som leverandører, der sælger en kvalitetsfremmende ydelse til tilbuddene.

De sociale tilbud er socialtilsynets kunder, der betaler for at modtage driftsorienteret tilsyn efter omkostningsbaserede takster, der fastsættes af de enkelte socialtilsyn ud fra tilbuddenes størrelse og tilsynsopgavens omfang (LBK nr 171 af 28/01/2022: § 23).

Der er en forventning om, at socialtilsynene skal udrede og forsøge at løse givne problemstillinger i dialog med tilbuddene, inden der træffes afgørelser om påbud eller skærpet tilsyn (Socialstyrelsen, 2021a). Som et af tilsynene skriver på deres hjemmeside: ”Så længe vi oplever, at der er dialog og samarbejde med et tilbud, og tilbuddet tilkendegiver og udviser, at de vil rette op og tage ejerskab i forhold til de bekymringer, som vi eventuelt har, er det omdrejningspunktet for samarbejdet.” (Socialtilsyn Nord, 2022). Det er først når socialtilsynet træffer afgørelse om skærpet tilsyn, at de anbringende kommuner skal kontaktes.

REFERENCER

- Andersen, Bo Ejdesgaard** (2012). *Sårbarhed blandt anbragte unge*. Center for selvmordsforskning.
- Ankestyrelsen** (2018). *Undersøgelse af sociale tilbuds og plejefamilieers erfaringer med socialtilsynet*. BEK nr. 617 af 03/05/2020, bilag 1
- Bekendtgørelse af lov om socialtilsyn. LBK nr 171 af 28/01/2022 (NB: Loven er ændret siden vi gennemførte vores undersøgelse)
- Børnerådet** (2016). *Håndbog i børneinddragelse*.
- Egelund, Tine, Christensen, Pernille Skovbo, Jakobsen, Turf Böcker, Jensen, Tina Gudrun, Olsen, Rikke Fuglsang** (2009). *Anbragte børn og unge*. En forskningsoversigt. SFI
- Glavind, J. G.** (2019). Kvalitativ indholdsanalyse. I J. G. Glavind, & H. H. Pedersen (red.), *Gode spørgsmål, rigtige svar: grundbog i samfundsfaglig metode* (2. udg., s. 41-53). Gyldendal.
- Patton, M. Q.** (2015). Evaluation in the Field: The Need for Site Visit Standards. *American Journal of Evaluation*, august 2015 <https://doi.org/10.1177/1098214015600785>
- Rambøll** (2018). *Anbragte børn og unges trivsel 2018*
- SFI** (2014). *Anbragte børn og unges trivsel 2014*
- SFI** (2016). *Anbragte børn og unges trivsel 2016*
- SFI** (2015). *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer*. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995.
- SFI** (2017): *Anbragte unges udsathed. Analyser fra Forløbsundersøgelsen af anbragte født i 1995*
- Social- og Indenrigsudvalget** 2015-16. Sagsnr. 2015 - 9083, Doknr. 290611, 04-12-2015. Svar på spørgsmål 57
- Dansk Socialrådgiverforening** (2021). *Socialrådgiveren nr. 02. årg. 2021*
- Socialstyrelsen** (2021). *Aftale om Et Nyt Socialtilsyn, 2012*
- Socialstyrelsen** (2021). Socialstyrelsens hjemmeside. Tilgået d. 15. november 2021. <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialtilsyn/redskaber-for-tilsynsforende/kvalitetsmodel/hvordan-anvendes-kvalitetsmodellen>
- Socialstyrelsen** (2021). Socialstyrelsens hjemmeside tilgået d. 15. november 2021. <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialtilsyn/redskaber-for-tilsynsforende/kvalitetsmodel>
- Socialstyrelsen** (2021). Socialstyrelsens hjemmeside. Tilgået d.11. november 2021 <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/socialtilsyn/redskaber-for-tilsynsforende/driftsorienteret-tilsyn-med-tilbud/opfolgnings-og-udvikling>
- Socialstyrelsen** (2021a) <https://socialstyrelsen.dk/udgivelser/faglig-vejledning-til-socialtilsyn>

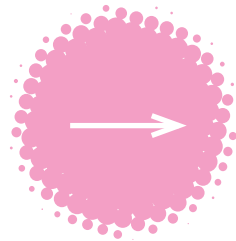
- nes-dialogforpligtigelse (tilgået d.8.januar 2022)
- Socialtilsyn Nord. Socialtilsyn Nord's hjemmeside: <https://socialtilsyn-nord.hjoerring.dk/om-socialtilsyn-nord/faq/hvad-er-dialogforpligtelsen/> (tilgået 24. april 2022)
- Van Deurs, A.B, Gjørup, J.B. og Høybye-Mortensen, M** (2022). *Undersøgelse af socialtilsynets inddragelsespraksis på døgninstitutioner for anbragte børn og unge*. Et metodenotat. UC Viden (<http://UCviden.dk>)

NOTER

1. <https://socialstyrelsen.dk/filer/tvaergaende/socialtilsyn/kvalitetsmodel-tilbud.pdf>
2. I meget høj grad opfyldt (5) I høj grad opfyldt (4) I middel grad opfyldt (3) I lav grad opfyldt (2) I meget lav grad opfyldt (1)
3. Et tilsyn laver ikke tilsynsrapporter, men dokumenterer tilsyn ved hjælp af besøgskvitteringer og i en database med kvalitetsvurderinger.
4. Det femte tilsyn afslog at deltage i interviewundersøgelsen.
5. Oprindelig indgik også indikatoren 14a, men den udgik, da der ikke viste sig at fremgå tilstrækkelig information herom i tilsynsrapporterne
6. Socialtilsyn Syds måde at lave rapporter på adskiller sig fra de øvrige. Socialtilsyn Syd udfærdiger ikke længere tilsynsrapporter, men sender tilbuddet et kvitteringsbrev som bekræftelse på, at der er foretaget besøg. Vi har derfor søgt om aktindsigt i kvitteringsbrevene. Disse er ikke rapporter om tilsynsbesøget, men en bekræftelse af tilsynsbesøget, samt angivelse af hvilke temaer, der er belyst ved besøget. Hvordan det er belyst - fx hvem der er talt med - nævnes sommetider, men langt fra alle gange. Dette betyder at tallene for Socialtilsyn Syd er vanskelige at opgøre.
7. Socialtilsynene modtager også jævnlige informationer via whistleblowers, altså anonyme henvendelser, som de følger op på.

Socialrådgiverens håndtering af højkonflikt- skilsmisssager på børne- og familieområdet

AF JACOB MAGNUSSEN, KONSULENT,
ANNEMETTE MATTHIESSEN, LEKTOR, PIA MAJ HANSEN,
RÅDGIVER OG HEIDI SEJERSBØLL, RÅDGIVER

Artiklen baserer sig på en undersøgelse af sager om højkonfliktskilsmisser i en kommune. Artiklens teoretiske ramme er beslutningsteori og brugen af såkaldte heuristikker, som er tommelfingerregler og genveje i forhold til at indhente oplysninger og få dem til at give mening i børne- og ungesager. Brugen af heuristikker rummer risiko for systematiske fejl, som kan fordreje beslutningsmønstre.

Skilsmisser med et højt konflikt-

veau har længe været kendt i børne- og familiearbejdet, men konflikterne lader til at have fundet nye former inden for de sidste 15-20 år. En forklaring på dette er, at lovgivningen siden 1970'erne løbende er ændret for at tilgodese ligestilling mellem fædre og mødre og mellem gifte og ugifte forældrepar samt et fokus på barnets ret til begge forældre. Fx er der i forældreansvarsloven fra 2007 som udgangspunkt indført fælles forældremyndighed ved skilsmisser og samlivsophævelse (Hansen & Sejersbøl 2020).

I højkonfliktskilsmisser er der typisk langvarige og tilbagevendende uoverensstemmelser om samværsordninger, barnets eller den unges bopæl og forældremyndighed. Forældrenes gensidige vrede, mistillid, nedrakning eller beskyldninger kan føre til grundlæggende omsorgssvigt af barnet eller den unge (herefter barnet). Det er her socialrådgiveren (herefter rådgiveren) i Børne- og Familieafdelingen møder barnet.

Der er ingen fælles definition af disse børnesager, men de er i følge Ottosen, Dahl & Boserup blevet navngivet 'højkonfliktskilsmissesager' i det familieretlige system og er karakteriseret ved, at de "strækker sig over lang tid og rummer mange afgørelser.[...]. Der er tale om sager, som, udover at være meget belastende for de involverede forældre og børn, også er yderst ressourcekrævende for de professionelle aktører" (Ottosen, Dahl & Boserup 2017; 18).

Andre navne for denne type sager er gengangersager (Ottosen 2016) og komplekse forældreansvarssager (Ottosen, Dahl & Boserup 2017). Per Schultz Jørgensen (2020) fremhæver samværschikane som typisk ved disse sager. Socialrådgiverne i denne artikel oplever ofte at 'ressourcestærke forældre' indgår i konflikterne, og nogle af dem agerer via advokater.

HVORDAN KAN SOCIALRÅDGIVERE NAVIGERE?

Artiklen undersøger, hvordan rådgiveren kan navigere i og håndtere arbejdet med højkonfliktskilsmissesager. Håndteringen belyses ud fra beslutningsteori, hvor rådgiveren kan vælge at være mere eller mindre rationel i sin håndtering af forældrenes mange og ofte modstridende sagsoplysninger. Den britiske forsker i socialt arbejde, Brian Taylor, skelner inden for beslutningsteori mellem en bred, vidtfavnende rationalitet overfor en afgrænset rationalitet, som relaterer sig til brugen af 'mentale regler' også kaldet 'heuristikker', som giver hurtige og simple beslutninger baseret på få input (Taylor 2017b).

En af de interviewede rådgivere beskriver i en replik, ganske godt, hvorfor den vidtfavnende rationalitet i sagsbehandlingen er udfordret her:

"Et af kendetegnene ved de her sager er, at det er meget svært at få lov til at arbejde og gøre sin børnefaglige undersøgelse færdig, fordi forældrene sender mails, breve og ringer og sms'er, altså, jo mere de kan beskyldte den anden for ..[..]. det stopper bare ikke. I en sag jeg sidder med nu, der er jeg nødt til, hvis jeg skal lave den § 50 undersøgelsen ordentligt og, når nu mor har sendt en hel status for, hvordan efterårsferien er gået og hvad far har gjort dér, så er jeg simpelthen nødt til også at få fars version med. For at kunne lave en fair undersøgelse, ikke? Hold nu op, hvor det er tidskrævende".

Det er i en situation som denne, at rådgiveren i stedet for at arbejde ud fra idealerne om systematik og helhedssyn for at oplyse alle relevante aspekter af sagen kan vælge at håndtere den via heuristikker, det vil sige brug af mentale tommelfingerregler og genveje for at reducere mængden af oplysninger til nogle få og centrale 'markører' eller 'pejlemærker', som hurtigt og simpelt indfanger de mange detaljer i forhold til at bearbejde dem og tage stilling (Kahneman & Klein 2009; 516). Brugen af heuristikker er dog kontroversiel, da der kan være en høj risiko for fejl, fx at overse en vigtig oplysning. En sådan fejl kaldes for 'bias' i kognitiv psykologi,

og når den optræder i beslutninger påvirkes resultatet negativt, fx hvis rådgiveren fokuserer på én central oplysning og overser øvrige centrale og vigtige oplysninger (Kahneman & Klein 2009).

Brugen af heuristikker udfordrer dermed vores normative antagelser om 'en fejlfri' offentlig forvaltning præget af retssikkerhed, systematik og ikke mindst neutralitet. En af artiklens pointer er dog, at begge tilgange, både den systematiske rationelle og brug af heuristikker, er udfordret i disse sager i forhold til at få oplyst sagen og bringe barnet i trivsel. Vores afdækning af 'det som er' til forskel fra 'det som bør være' i disse sager kan forhåbentlig være med til at kaste lys over et nyt aktuelt fænomen, hvis omfang og styrke fylder i arbejdslivet for mange rådgivere (Taylor 2017, s.21-22).

UNDERSØGELSENS METODE

Artiklens data og pointer er baseret på et formøde og to gruppeinterview med henholdsvis seks og fem rådgivere fra en børne- og familieafdeling i en hovedstadskommune i efteråret 2020. Udgangspunktet for interviewene er et afgangspunkt udarbejdet i foråret 2020 fra den sociale diplomuddannelse om børn og unge på Københavns Professionshøjskole, hvor Pia Maj Hansen og Heidi Sejersbøl undersøgte egen praksis i børne- og ungesager præget af et højt konfliktniveau mellem forældrene.

Rådgiverne i gruppeinterviewene repræsenterer både modtageteam, børneteam og ungeteam i børne- og familieafdelingen. Begge interview havde temaet: Samarbejdet med forældre. Interviewene er transskriberet og kodet tematisk. Citaterne i artiklen er valgt ud fra deres analytiske generaliserbarhed, så det konkrete citat er centralt i gruppens diskussion af temaet ved både selvstændigt at præsentere temaet og udfolde et centralt aspekt omkring temaet (Magnussen og Nielsen 2020).

DEN SYSTEMATISKE, RATIONELLE HÅNDTERING AF HØJKONFLIKTSKILSMISSESAGER

Lovgivningen danner rammen for rådgiverens sagsbehandling med henblik på at træffe en juridisk afgørelse. Den juridiske metode består af tre elementer: Regel, fakta og valg af resultat (Monberg 2019; 14-15). Vælger rådgiveren at afvige fra regel og i stedet benytte det juridiske skøn, skal dette ske med vægt på forhold, som er saglige i forhold til loven (Wilmoes og Vestergaard 2009; 47-49).

Det socialfaglige skøn følger denne forståelse, om end det ses som forankret i en bredere forståelse af formelle og uformelle normer herunder rådgiverens personlige værdier og er-

JACOB MAGNUSSEN,

Cand.scient.adm. (ph.d.), selvstændig konsulent og underviser. Arbejder med udviklings- og analyseopgaver bl.a. kortlægning og brug af tavs viden og heuristikker. Desuden e-learning med pædagogiske prøvehandling, quiz og spil. jacobmagnussen@hotmail.com

ANNEMETTE MATTHIESSEN,

Cand.scient.pol. og master i voksnes læring, lektor ved Vide-reuddannelsen, Københavns Professionshøjskole. Arbejder primært med udviklings- og uddannelsesprojekter og den sociale diplomuddannelse. amat@kp.dk.

PIA MAJ HANSEN

Cand. mag. Roskilde og Københavns Universitet 1998. Kyrbernetisk Psykoterapeut ved Vedfelt Institutet 2008. Diplom i Børn og Unge, Københavns Professionshøjskole, 2020. Ansat i Gentofte kommune, Familie og Sundhed, som rådgiver. pias@gentofte.dk

HEIDI SEJERSBØL

Cand. scient. soc., Roskilde Universitet 2002. Diplom i Børn og Unge 2020, Københavns Professionshøjskole. Ansat i Gentofte Kommune, Familie og Sundhed, som rådgiver. hskr@gentofte.dk

“Artiklen undersøger,
hvordan rådgiveren
kan navigere i og
håndtere arbejdet med
højkonfliktskilsmissesager”

farings (Porsborg 2016). I det konkrete sagsarbejde følger det sociale faglige skøn dog den systematiske fremgangsmåde med at indsamle, behandle og håndtere information i forhold til at afhjælpe borgerens problem. I denne proces kan ikke-relevante forhold udelukkes (Porsborg 2016).

I forhold til beslutningsteori er både den juridiske metode og det juridiske skøn samt det socialfaglige skøn udtryk for normative antagelser om, hvordan beslutninger bør baseres på rationalitet, hvor rådgiveren skal afveje de forskellige oplysninger og alternativer (fx forskellige indsatser) op imod hinanden med henblik på at afklare gevinsten ved hver mulig beslutning (Taylor 2017; 22).

Den amerikanske professionssociolog Andrew Abbott (1988; 49-50) fremhæver socialrådgiverne som en profession, der, i modsætning til mange andre professioner, kan have tid til at arbejde sideløbende med forskellige alternativer og valgmuligheder i sager med lav risiko. I tilfælde af mange sammenfaldende problemer og alternativer er anbefalingen at arbejde med udelukkelsesmetoden, altså at afprøve et alternativ ad gangen. En sådan rationel og systematisk metode er en del af mange rådgivers repertoire. Fx kan en mindre forebyggende indsats afprøves for at se, om den virker, samtidig med at rådgiveren afventer yderligere oplysninger fx fra en skolepsykolog.

Den formelle ramme og de normative antagelser er dog udfordret i højkonfliktskilmisssagerne i forhold til at opnå valide oplysninger og et godt beslutningsgrundlag. I det første gruppeinterview blev de seks informanter bedt om at skrive, hvilke ord og vendinger, der først falder dem ind i relation til højkonfliktskilmisssager? Det gav følgende svar:

- Krydspres, beskyldninger og blive spillet ud imod hinanden.
- Svær kommunikation, dårlig stemning og forsøg på at retfærdiggøre sig selv.
- Komplicerede forløb. Barnet i klemme og mistrivsel og forældre der ikke taler sammen, men via advokater og retssystem.
- Kamp om forældremyndighed og nedgørelse af den anden part og selv have definitionsret på barnets tarv.
- Vold og nedsat mentaliseringssevne - evner ikke at se udover egne behov.
- Barnet som 'brevdue'.

De seks svar indfanger tilsammen, der kan være på spil i sådanne sager, hvor rådgiverne skal afhjælpe barnets mistrivsel, men hvor denne indsats skal ske gennem et samarbejde med forældre, som er i konflikt med hinanden.

For rådgiverne betyder det høje konfliktniveau, at den formelle sagshåndtering er udfordret. Fx giver rådgiverne udtryk for, at notatpligten kan være vanskelig at håndtere.

Nogle forældre stiller krav om løbende at få noteret nye oplysninger og ser journaliseringen som en del af kamppladsen mod den anden forælder. Desuden kan aktindsigten indgå i konflikten på den måde, at den ene forælder søger aktindsigt for at chikanere den anden. En rådgiver har erfaring med, at hun bliver gjort til 'syndebuk', hvis ikke hun noterer grundigt, hvad forældrene har sagt om hinanden. Atter andre forældre benytter advokat for at opnå aktindsigt med henblik på at føre sag i det familieretlige system. I en sag krævede aktindsigten gennemgang af mere end 7.000 sider. Det tog flere rådgivere adskillige dage at gøre journalen klar til udlevering. Børnesamtalen er desuden vanskelig at gennemføre, da barnet er ekstra opmærksomt på ikke at være illoyal overfor nogen af forældrene. Endelig kan beslutningsgangen i forvaltningen omkring et visitationsudvalg og ventetid hos familiebehandlere accelerere konflikten.

Idealet om en neutral rådgiverposition bliver under sådanne omstændigheder let udfordret. En rådgiver peger på, at ambitionen om at indtage en neutral position i sagerne fører til, at rådgiveren kan opleve sig selv som en 'dobbeltagent', som til sidst tager alle udsagn for 'gode varer':

”..[..].. når man sidder med én forælder, og skal høre på 'hvad er din historie?', så er man nødt til at tale med dem om 'Jamen, det er da også forferdeligt, hvis han aldrig svarer dig på dine sms'er', og..[..].. altså så er man jo nødt til at snakke med den anden forælder om det. Og når man så taler med den anden, så er man jo også nødt til at være objektiv dér og sige, 'nå, men det er da også forferdeligt, at hun altid skriver, at du er et svin', eller sådan noget ik? Altså, så føler jeg selv, at jeg nogle gange sidder som sådan en 'dobbeltagent', altså, jeg sidder og snakker med den ene forælder, og nærmest taler dem efter munden, fordi, selvfølgelig, det er jo forferdeligt, den historie de fortæller, men det er den anden historie også! Og når man ikke ved, hvad der er rigtig og forkert, så må man jo tage det for gode varer, hvad de begge to siger, og så snakke med dem om det”.

Idealet om rådgiverneutralitet fører ofte til, at sagen ikke rykker sig og blot kører i ring. Rådgiverne giver på skift udtryk for, at de sjældent oplever fremskridt i sagerne, når det gælder barnets trivsel, og det til trods for langstrakt parts-

høring, omfattende § 50 undersøgelser og indsatser som familiebehandling. Rådgiverne oplever her et stort følelsesmæssigt pres, og selvom de behandler disse sager og oplevelser i supervision, sidder de ofte tilbage med følelsen af, at de ikke kan komme børnene til undsætning og dermed ændre på deres mistrivsel.

Det er i sådanne sager, at rådgiverne gør brug af forskellige håndteringsstrategier i et forsøg på at skabe fremdrift eller blot afslutte partshøringen med et nogenlunde brugbart resultat. En måde er brug af mødeledelse og klare procedurer for mødet. Det udfordrer på samme tid rådgivernes ønske om borgerinddragelse og samarbejde, når forældrene reduceres til informanter (Møller 2019; Petersen 2017).

MØDELEDELSE SOM HÅNDBERINGSSTRATEGI

En rådgiver fra modtagelsen, som vurderer de indkomne underretninger og henvendelser, insisterer på at fastholde den fælles forældremyndighed og indkalder begge forældre samtidig, når der holdes møder. Hun siger:

"Jeg indkalder altid begge forældrene samtidig. Og det er de meget stressede over. Det kan de slet ikke - være i samme rum og alt muligt. Så siger jeg 'jamen, det er I nødt til at være'. 'Jamen, det kan de ikke'. Så spørger jeg 'Har I ikke fælles forældremyndighed og I har samvær 7/7 og alt muligt? Så I skal komme'. Og så kommer de. Det er min erfaring ..[..]. Selvfølgelig er det ikke altid sådan, og det kan være nødvendigt at tage dem en ad gangen, men jeg prøver".

I forhold til partshøringen betoner rådgiveren et fokus på barnets behov for ikke at indgå i konflikter mellem forældrene og i stedet give ro til barnet, så det kan udvikle sig:

"..[..]. jeg starter mange gange med at sige 'jeg kender jer ikke, jeg skal partshøre jer i denne her bekymring. Jeg ved, hvad det gør for børn at leve i konflikter. Alle børn har behov for forudsigelighed, struktur og ro, ubetinget omsorg og kærlighed fra begge forældre, og de elsker jer begge to'".

Flere rådgivere kommer med eksempler på deres håndtering af konflikter mellem forældre på mødet. En rådgiver fortæller, hvordan hun og en kollega rammesætter det indledende møde ved at pege på fx en stemning mellem forældrene:

"Vi italesætter en stemning i et rum, som muligvis også eksisterer i hjemmet, vi italesætter, at vi kan mærke, at det

er meget ubehageligt, enten at de er meget verbale, ubehagelige eller, at de slet ikke taler sammen, eller ikke ser på hinanden, i det samarbejde der skal være omkring barnet. Så vi prøver sådan at gå ind i konflikten".

En anden måde er at styre stramt på taletiden, som en tredje rådgiver nogle gange gør. Hver part har så og så mange minutter og der må ikke afbrydes.

"Det er hårdt at gennemføre, men det virker" siger rådgiveren.

Rådgiverne fortæller på skift om andre måder at arbejde på i forhold til forældrene. En rådgiver lader fx det, hun kalder 'trusler', indgå i enkelte tilfælde, når samarbejdet med forældrene er gået i hårdknude. Hun gør det her klart, hvad konsekvenserne af ringe trivsel hos barnet kan blive, som i yderste tilfælde er en anbringelse uden for hjemmet. En anden rådgiver peger på, at handleplanen er et redskab, som kan fastholde fokus på barnet, selvom det er svært:

"Handleplanen kan sætte mål omkring barnet. Det betyder ikke, at det ikke kan være noget forældrene skal gøre, men det skal hele tiden knytte sig til, hvilken følelse barnet skal sidde tilbage med, hvilke oplevelser skal barnet have. For tit handler vores handleplaner om forældrenes indsats. Så jeg øver mig i, at det er barnet, vi sætter mål op omkring".

I dette felt af konflikt og stilstand oplever rådgiverne at være arbejdsmæssigt belastede. Sagerne kræver stor omstillingsparathed af rådgiverne. Og de oplever, at det er svært at leve op til idealet om neutralitet og professionalitet, da de presses mod at svinge mellem forældrenes positioner og må tilbageholde egne følelser og indtryk. Dertil kommer mange opgaver og lav kontrol over disse: Rådgiverne modtager utallige mails og hyppige henvendelser fra forældrene, og samtidig kan rådgiverne ikke altid få ting til at ske. Både på grund af forældrenes konflikt, men også på grund af den forvaltningsmæssige organisering - herunder ventetider blandt andet i Familieretshuset (Hansen, Sejersbøl, Magnussen & Matthiesen 2021).

Det er her, at rådgiverne gør brug af 'heuristikker' som mentale genveje i forhold til at reducere de mange oplysnings til få og enkle, meningsfulde udsagn. (Goldstein, Gigerenzer, Hogarth, Kacelnik et al. 2001, egen oversættelse) har listet, hvad de kalder for simple, kognitive heuristikker på spil i hverdagslivet:

- Imitér (de succesfulde),
- Afvejning (pro et contra),

“Den formelle ramme og de normative antagelser er dog udfordret i højkonfliktskilsmissesagerne i forhold til at opnå valide oplysninger og et godt beslutningsgrundlag”

- Tag den bedste, (bedste handlemulighed ud af en række)
- Tag den første, (første handlemulighed du tænker på, kræver ekspertniveau)
- Udled fra få data (forstærker mønstergenkendelse) og
- Genkend (vælg den du kender).

Internationale forskere er enige om, at en vellykket brug af heuristikker forudsætter erfaring og et godt kendskab til det specifikke miljø, de anvendes i, for at undgå eller mindske bias (Goldstein et al. 2001, Kirkman & Melrose 2014, Taylor 2017b).

HEURISTIKKER SOM HÅNTERINGSSTRATEGI

To rådgivere giver i et replikskifte eksempler på, hvordan de arbejder med at holde styringen i sagerne ved at forberede sig mentalt inden møderne og konstant huske sig selv på at lede mødet tilbage til dagsordenen, når forældrene trækker i retning af deres konflikter:

”Jeg tror, hvis forældrene skal sammen til mødet, og man ved, at det er nogen, som godt kan diskutere, så forbereder jeg mig på at være hurtig til at lukke ned, hvis de begynder at mundhugges eller beskyldte hinanden. Det gør jeg inden et møde fx ved at sige til mig selv; ’okay nu skal du være skarp, hvis de begynder på et eller andet, så skal du sige stop’. Her har jeg allerede nogle sætninger i hovedet, som jeg kan bruge, ligesom for at lukke konflikten ned.”

”Jeg udfordrer forældrene i deres egen dagsorden for mødet. Når der ikke er ’publikum’ til deres snak, så bliver de frustrerede, nogle kan blive vrede eller skuffede over, at de troede, at vi skulle tale om noget andet. Og så har jeg også skrevet ’styring’, altså, hele tiden at føre dem tilbage til mødets formål, det sker konstant”.

Tommelfingerregler som ’luk hurtigt konflikt ned’ og brug af stikordsmarkører til sig selv, når mødet skrider i forhold til formålet, kan begge være gode og hurtige heuristikker til at håndtere møder, som ellers let ’stikker af’ fra deres formål, nemlig at afhjælpe barnets mistrivsel.

En tredje rådgiver tæller op, hvor mange gange forældrene nævner barnets navn sammenholdt med eks-partnerens i et forsøg på at fastholde fokus på barnet under mødet:

”Jeg vil sige, at nogle af de ting, som nogle gange er meget sigende, det er, når jeg lægger mærke til, hvor mange gange barnets navn bliver nævnt på mødet, og hvor mange gange eks-partnerens navn bliver nævnt. Det giver mig tit et meget godt billede, og det virker tit rigtig godt at italesætte det overfor dem bagefter, eller sige ’Nu har du faktisk sagt din ekskones navn 10 gange, og du har slet ikke sagt Viktor’s navn’. Her bliver det meget tydeligt for forælderen”.

Optælling af navne kan ses som et eksempel på heuristikken ’udled fra få data’, som giver en hurtig reaktion og ind-

sigt i familiens forhold, der på samme tid kan være effektiv i samtalen i forhold til at holde fokus på barnet. En anden heuristik er at reducere input, som en rådgiver gør i forhold til utallige mails fra forældrene med uklar relevans for sagen:

„Lige da jeg fik sagen, blev jeg altid sat på som cc i forældrenes interne mailkorrespondance, og der tog jeg simpelthen telefonen, og ringede til forældrene og sagde til dem 'Prøv at høre, den mail, og de mails I sender mig, der skal I bare vide, at jeg skimmer dem igennem, men jeg forholder mig ikke til alt det, I skriver. Jeg kan se, at der er en masse anklager og truende udtalelser, og det bliver selvfølgelig noteret i sagen, at det er den type kommunikation I har, men jeg går jo ikke ind i det, og allerhelst ser jeg, at I ikke skal sende mig de her mails.' Og så stoppede det faktisk”.

Brug af en hurtig og enkel regel kan give styring, hvor rådgiveren som her undgår at blive part i sagen og samtidig får nedbragt antallet af oplysninger i form af gensidige beskyldninger. Resultatet er en oplevelse af, at sagerne i nogle tilfælde og måske blot kortvarigt kan håndteres, fx at partshøringen kan gennemføres, og der undervejs i kortere eller længere tid på møderne kan opstå en fælles refleksion eller blot en stille pause midt i forældrenes indbyrdes uenighed og konflikt.

Risikoen ved brug af heuristikker kan dog være høj: At vigtige oplysninger overses, når der styres stramt på taletiden, eller at påstande lukkes ned. Desuden kan de udvalgte oplysninger fra et begrænset grundlag resultere i, at klassiske bias forekommer - såsom forankringsbias, bekræftelsesbias, overoptimisme, vagabondering, gruppetænkning og stereotypisering (Magnussen & Svendsen 2018). I den konkrete sag vil sådanne bias betyde, at nye oplysninger tilpasses allerede eksisterende viden (forankres), og at der alene ledes efter oplysninger, der bekræfter denne antagelse (bekræftelsesbias). Alle andre forhold ses der lyst på (overoptimisme), eller der udvælges tilfældigt nye væsentlige oplysninger, som så giver en helt ny og anderledes forklaring (vagabondering), der bekræftes på sagsmøde, hvor der er enighed om, 'at sådan er forholdene jo typisk i den slags familier' (gruppetænkning og stereotypisering). For at undgå bias bliver etik vigtig i behandlingen af de oplysninger, der vælges til og fra (Magnussen og Nielsen 2020). Et oplagt forum vil være supervision (Magnussen 2015, 2018).

I diskussionen om håndtering af højkonfliktskilsmissesager italesætter rådgiverne i et af interviewene et dilemma mellem 'nærhed og distance'. Nærhed fremhæves som en vig-

“Idealet om
en neutral
rådgiverposition
bliver under
sådanne
omstændigheder
let udfordret”

tig forudsætning for den gode relation og samtale i disse sager med forældre og børn i krise. På samme tid er rådgiverne enige om at forholde sig neutralt og med distance til forældrenes konflikt. Balancen mellem nærhed og distance er vanskelig at håndtere, enten fordi rådgiveren trækker sig væk for at bevare en neutral position, eller fordi rådgiveren bliver fanget ind i et omfattende spind af beskyldninger og dermed mister fokus på barnet. Denne 'dobbelte position' uddybes af en rådgiver i nedenstående replik:

"...[...]. jeg forsøger også at forholde mig neutralt, og holde mig ude af det, men samtidig kan det også gøre, at vi nogle gange står for langt fra barnet, synes jeg, og for langt fra forældrene, fordi vi bliver bange for at danne en alliance med den ene og den anden, og vi er vævet ind i et spind. Så kommer vi også nogle gange til ikke at turde gå ind og forholde os til forældreskabet hos den ene eller den anden."

Det er en svær balancegang, hvor rådgiveren let og ufrivilligt bliver enten 'part' i sagen eller 'den lille kommedame', som en rådgiver har oplevet at blive kaldt ved at optræde neutralt. Vælges den professionelle distance i en sag, kan det betyde, at rådgiveren undlader at forholde sig til forældreskabet, mens nærhed i sagen kan betyde at blive 'fanget ind' af den ene af forældrene. Den neutrale position er svær at opretholde både for nyuddannede og erfarne rådgiverne, når de arbejder sig længere ind i disse sager. For at håndtere dilemmaet mellem nærhed og distance vælger nogle rådgivere at benytte en håndteringsstrategi, der omfatter såkaldte 'affekt heuristikker'. Her anvendes den umiddelbare reaktion på bestemte oplysninger til intuitivt at udstikke en retning og forståelse af sagen. Finucane, Peters & Slovic (2003; 330-331, egen oversættelse) redegør for, hvordan følelser kan fungere som en hurtig affektiv 'algebra' i forhold til at afsøge hukommelsen for beslægtede begivenheder, og hvis den aktiverede følelse er positiv, så motiverer den til handling, der modsvarer denne positive følelse og vice versa med negative følelser.

DEN NEUTRALE RÅDGIVERPOSITION

UNDER PRES - BRUG AF AFFEKT HEURISTIKKER

To rådgivere beskriver, hvordan deres ideal om neutralitet bliver udfordret af, at de føler mere sympati med den ene part end den anden:

"..I forhold til hvad der lige er sagt af den anden rådgiver [navn nævnes] om, at 'når du har møder med for-

ældrene, så prøver du at lytte til dem hver især og høre hver part.' Altså, jeg tror tit, at når jeg har de her sager, så har jeg som oftest mere sympati for den ene end den anden, det må jeg bare sige. Ikke, at jeg ikke prøver at lytte og høre, hvad begge siger og så videre, men jeg tror jeg falder i og tænker, 'jamen, jeg er også nødt til at holde fast der, hvor det giver mening på en eller anden måde'".

Rådgiveren peger her på, at der kan opstå en blød 'uformel alliance' i forhold til, hvad der giver mening i sagen. Sådanne 'menings- og arbejdsalliancer' kan skifte over tid, da forældrene kan skifte positioner fx ved at overgå hinanden med det, som rådgiveren beskriver som "mere eller mindre fantasifulde og ondskabsfulde fortællinger om den anden." Samme rådgiver uddyber selv sin pointe om alliance med, at det ofte er et spørgsmål om "sympati med den part, der ikke aktivt prøver at få min opmærksomhed" og tilføjer, at det kan være et spørgsmål om "kemi" i relationen, og at den ene i situationen kan fremstå mere fornuftig end den anden eller med Goldsteins ord, så er det et eksempel på "Tag den bedste" (Goldstein et al. 2001). Flere rådgivere tilføjer her, at sådanne allianceovervejelser skal ses i forbindelse med væsentlige baggrundsoplysninger. Her refereres i fællesskab til to aktuelle sager, hvor moren i den ene sag har en svær klinisk diagnose, og i den anden sag har moren anklaget faren for seksuelle overgreb på deres to døtre, netop som faren har ønsket sin samværsret genoptaget i Familieretshuset.

I den efterfølgende diskussion blandt rådgiverne giver de udtryk for, at en sådan håndtering kan fastholde fokus på barnet, og dermed betyde fremskridt i sagen til 'barnets bedste'. På samme tid italesætter de også risici forbundet med sympati og alliancer. Her fremhæver en rådgiver, hvordan der er løbende 'tilbud' om alliancer fra forældrenes side, hvor typisk den ene forælder er mere aktiv end den anden i denne sammenhæng. En rådgiver fremhæver her en typisk anklage om alliance og sympati, som mange af dem møder: At de er blevet 'veninde' med moren.

Brugen af heuristikker tilbyder en enkel og hurtig løsning til at opnå troværdige oplysninger og overholde tidsfrister for afgørelser og svar i sager, som ellers fremstår uigennemskuelige. Sideløbende skal rådgiveren være åben for nye oplysninger og nye positioner i sagen. Det er en svær opgave at navigere i sådanne omfattende skift af positioner og oplysninger, hvor rådgiveren samtidig skal være klar over sin egen position og strategi: Enten være neutral med risiko for at blive "hevet rundt i manegen", som en rådgiver beskriver opga-

“Det forudsætter en forvaltning, der støtter op i form af åbenhed og giver rum og plads til at eksperimentere med og teste de forskellige håndteringsstrategier”

ven med at forholde sig til forældrenes mange gensidige beskyldninger, eller indgå i en alliance i et forsøg på at skabe mening i sagen.

Brugen af heuristikker udfordrer antagelsen om neutralitet i sagsbehandlingen, når rådgiverne har begrænset viden og sympati for den ene eller anden part, som i sidste ende kan påvirke sagens udfald. En sådan praksis kan let bringe rådgiveren på usikker kurs i forhold til professions- og lovgivningsidealer om neutralitet og lige behandling (se bl.a. Dansk Socialrådgiverforening 2011). Afslutningsvis skal det derfor kort drøftes, hvad der kan understøtte rådgiverens håndtering af sager som disse med stor kompleksitet eller sager, der kræver hurtige og vidtgående beslutninger indenfor kort tid uden at bryde loven eller komme på kant med professionens etik.

KONKLUSION

Artiklen har belyst rådgivernes håndtering af højkonfliktskilmisssager. Håndteringen kræver en insisterende og vedvarende positionering fra rådgivernes side, da udgangspunktet er en normativ forventning om samarbejde med og mellem forældre, som sjældent opnås i disse sager.

Ved at anlægge et beslutningsteoretisk perspektiv har vi analytisk fået øje på spor af to forskellige tilgange blandt rådgiverne. Den ene tilgang er karakteriseret ved at være vidtfavnende rational og systematisk med idealer om neutralitet - og den anden med en afgrænset rationalitet og brug af 'heuristikker' såsom huskeregler og genveje samt sympa-

ti og bløde alliancer. Brugen af heuristikker lader til at hjælpe rådgiveren med at afgrænse og fokusere sagens oplysning, at afholde møder indenfor den afsatte tid og ikke mindst at formå at skabe mening i sagen trods modstridende udsagn og gensidige beskyldninger.

Den klassiske kritik af heuristik for at kunne føre til bias og systematiske fejl er relevant i højkonfliktskilmisssagerne, men en vigtig pointe i undersøgelsen er, at den rationelle, systematiske og helhedsorienterede tilgang også giver bias. Selvom rådgiverne grundigt partshører og samarbejder med forældrene, giver det ingen sikker viden til et solidt beslutningsgrundlag for det videre sagsforløb. Ingen af de to tilgange ser derfor ud til at gøre nogen væsentlig forskel i højkonfliktskilmisssagerne, som i nogle tilfælde lukkes efter en lang indsats, uden at barnet har fået det bedre, eller som først bringes videre, når en indsats kan rette sig direkte mod barnet uden krav om forældrenes samtykke.

I Storbritannien er der voksende politisk og forskningsmæssig opmærksomhed på gevinsten ved brug af heuristikker i det sociale arbejde, men også ved risikoen for bias (Kirkman & Melrose 2014). Anbefalingen fra flere forskere er en kritisk brug af intuitiv viden, herunder heuristikker (Munro 2008). Dermed reduceres risikoen for bias samtidig med, at rådgiveren kan håndtere et omfattende dokumentationsarbejde i børnesager. I Danmark har der først i de senere år været forskningsmæssig interesse i brugen af heuristikker (Svendson 2014 & 2015, Magnussen & Svendson 2018; Schrøder, Sørensen, Ebsen & Wedum 2020, Ebsen, Svendson, Thomsen & Jørgensen 2021).

Vi deler interessen og bekymringen for brug af heuristikker. I forlængelse af anbefalingerne fra internationale forskere ovenfor om udvikling af heuristikker forankret i et lokalt og kendt miljø, skal vi også fremhæve vigtigheden af, at rådgiveren lærer at bruge heuristikker konstruktivt indenfor rammerne af lovgivning, skøn og etik. Det forudsætter en forvaltning, der støtter op i form af åbenhed og giver rum og plads til at eksperimentere med og teste de forskellige håndteringsstrategier. Udvikling af etisk forsvarlige og lovlige heuristikker kræver paradoksalt, at rådgivere og ledere i fællesskab anvender, hvad den britiske socialforsker Nigel Parton (2008) kalder for 'langsom tænkning' og 'kritiske refleksioner'. Dertil kommer tillid og tryghed for i fællesskab at kunne udvikle en åben og lokalforankret praksis, som kan være et stykke vej fra professionsidealerne, men tættere på det faktisk håndterbare. I Danmark er der en lang og god tradition for netop et sådan rum i supervisionen indenfor børne- og ungeområdet (Magnussen 2015 & 2018).

LITTERATUR OG KILDER

- Dansk Socialrådgiverforening** (2011) *Værdighed, retfærdighed, integritet og ansvar - professionsetik*, <https://www.socialraadgiverne.dk/wp-content/uploads/2017/05/2011-Professionsetik.pdf>
- Ebsen, F. C.; I.L. Svendsen; L.P. Thomsen, & S.S. Jørgensen** (2021). *Anbringelse eller ej - Om kommunale beslutninger om børn på kanten af anbringelse, og hvilken betydning retsgrundlag har i lyset af lokale standarder og metodekrav*, Socialrådgiveruddannelsen, Københavns Professionshøjskole.
- Finucane, M. L.; E. Peters and P. Slovic** (2003). "Judgement and Decision Making: The Dance of Affect and Reason" in S. L. Schneider & J. Shanteau (eds.) *Emerging Perspectives on Judgement and Decision Research*, Cambridge University Press; page 327-364.
- Goldstein, D.G, R.G. Gigerenzer, R.M. Hogarth, A. Kacelnik, Y. Kareev, G. Klein, L. Martignon. J.W. Payne & K.H. Schlag** (2001). "Group Report: Why and When Do Simple Heuristics Work?" in Gigerenzer & Selten (ed.) *Bounded Rationality - the Adaptive Toolbox*, Cambridge & London, The MIT Press; 173-190.
- Hansen, P.M. & H. Sejersbøl** (2020). *Manglende handlemuligheder i højkonfliktsskilmisssesager*, Afgangprojekt ved den sociale diplomuddannelse, Københavns Professionshøjskole.
- Hansen, P.M., H. Sejersbøl, J. Magnussen & A. Matthiessen** (2021). *Socialrådgiverens handlerum i højkonfliktsskilmisssesager indenfor børne- og familieområdet*, upubliceret arbejdsrapport, Københavns Professionshøjskole.
- Jørgensen, P. S.** (2020). "Barnets bedste" skal til eksamen i Højesteret" i kronik i Politiken, den 11. december.
- Kahneman, D. & G. Klein** (2009). "Conditions for Intuitive Expertise: A Failure to Disagree", *The American Psychologist*, 64 (6); 515 - 526.
- Kirkman, E. & K. Melrose** (2014). Clinical Judgement and Decision-Making in Childrens' Social Work: *An analysis of the 'Front Door' System*. Research Report DFE 323, London, The Behavioural Insights Team, Department for Education.
- Magnussen, J. & I.L. Svendsen** (2018). "Getting there: Heuristics and biases as rationing shortcuts in professional childcare judgments and decision-making - an integrative understanding", *Nordic Social Work Research*, Vol. 8:1; 6-21.
- Magnussen, J.** (2015). Supervisionens effekt indenfor området af børn og unge. Forlaget Metropol, Skriftserien: *Socialt Arbejde*, nr. 16.
- Magnussen, J.** (2018). "Supervision in Denmark: an empirical account of experiences and practices", *European Journal of Social Work* 21, 3; 359-373.
- Magnussen, J. & M. E. J. Nielsen** (2020). "Etik og videnskab" i bogen I. Schiermacher & Høgh, H. (red.) *Den nødvendige etik - for socialrådgiverstuderende*, København, Hans Reitzels Forlag; 207-228.
- Monberg, T** (2019). *Sagsbehandling - en indføring i Forvaltningsret*, København, Hans Reitzels Forlag, 2. udgave.
- Munro, E.** (2008). *Effective Child Protection*, 2nd ed, London, Sage.
- Møller, A.** (2019). "Med borgeren som deltager" i Matthiessen, Gerholt, Møller & Zeeberg (red.) *Bedre møder på tværs - facilitering, processer og beslutninger*, Frederiksberg, Samfundslitteratur.
- Ottosen, M.K.** (2016). *Analyse om udviklingen i familieretlige konflikter*, notat, SFI.
- Ottosen, M.H., K. M. Dahl & B. Boserup** (2017). *Forældrekonflikter efter samlivsbruddet - karakteristika og risikofaktorer i komplekse forældreansvarssager*, København, VIVE.
- Parton, N.** (2008). "Changes in the Form of Knowledge in Social Work: From the 'Social' to the 'Informational'?", *British Journal of Social Work*. 38 (2); 253-269.
- Petersen, S. K.** (2017). *At undersøge og blive undersøgt: Et kvalitativt casestudie af hvordan professionel praksis i den børnefaglige undersøgelse udfoldes og opleves i tre kommunale myndighedsafdelinger*, ph.d. Aalborg Universitet.
- Porsborg, R.H.** (2016). "Myndighedsudøvelse og sagsbehandling" i Posborg, Nørrelykke & Antczak (red.) *Socialrådgivning og socialt arbejde*, København, Hans Reitzels Forlag, 3. udgave; 257-282.
- Schröder, I., M.H. Sørensen, F.C. Ebsen.** (2020) *Bedre gruppebeslutninger blandt sagsbehandlere*, NUBU, Danske Professionshøjskoler.
- Svendsen, I.L.** (2015.) Reglerne er gode nok - eller? Om proceskrav og tommelfingerregler i kommunernes almindelige tilsyn med børn og unge. *Tidsskriftet Uden for Nummer* 15 (30), s. 24-33.
- Svendsen, I.L.** (2014.) *Der er faresignaler her - om ret og heuristik i det almindelige kommunale tilsyn med børn og unge*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.
- Taylor, B. J.** (2017). *Professional Decision Making, Assessment and Risk in Social Work*, 3rd Edition, London: Sage.
- Taylor, B. J** (2017b). "Heuristics in Professional Judgement: A Psycho-Social Rationality Model" in *British Journal of Social Work*, 47; 10aaaAa43-1060.
- Wilmoes, G. & W. Vestergaard** (2009). *Forvaltningsrettens grundprincipper: håndbog for børn- og unge-området*, København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

